

CHRIST

de

Murrinis

VET.

Rosenkilde & Bagger
Copenhagen Sept 1968

cat #500

SAXIUS

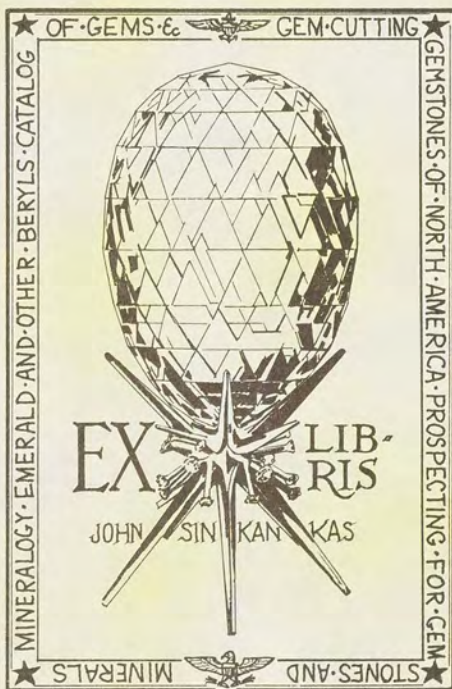
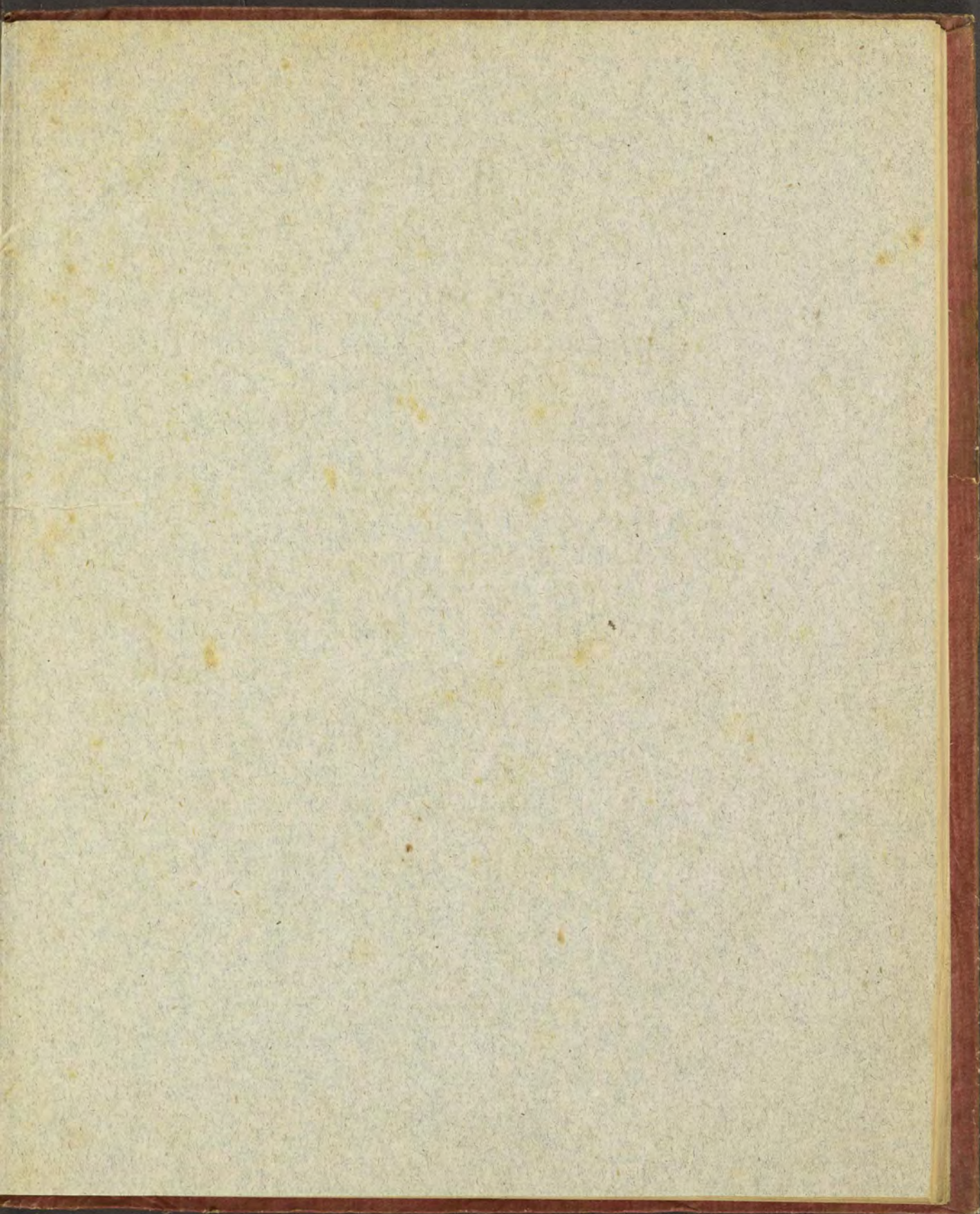
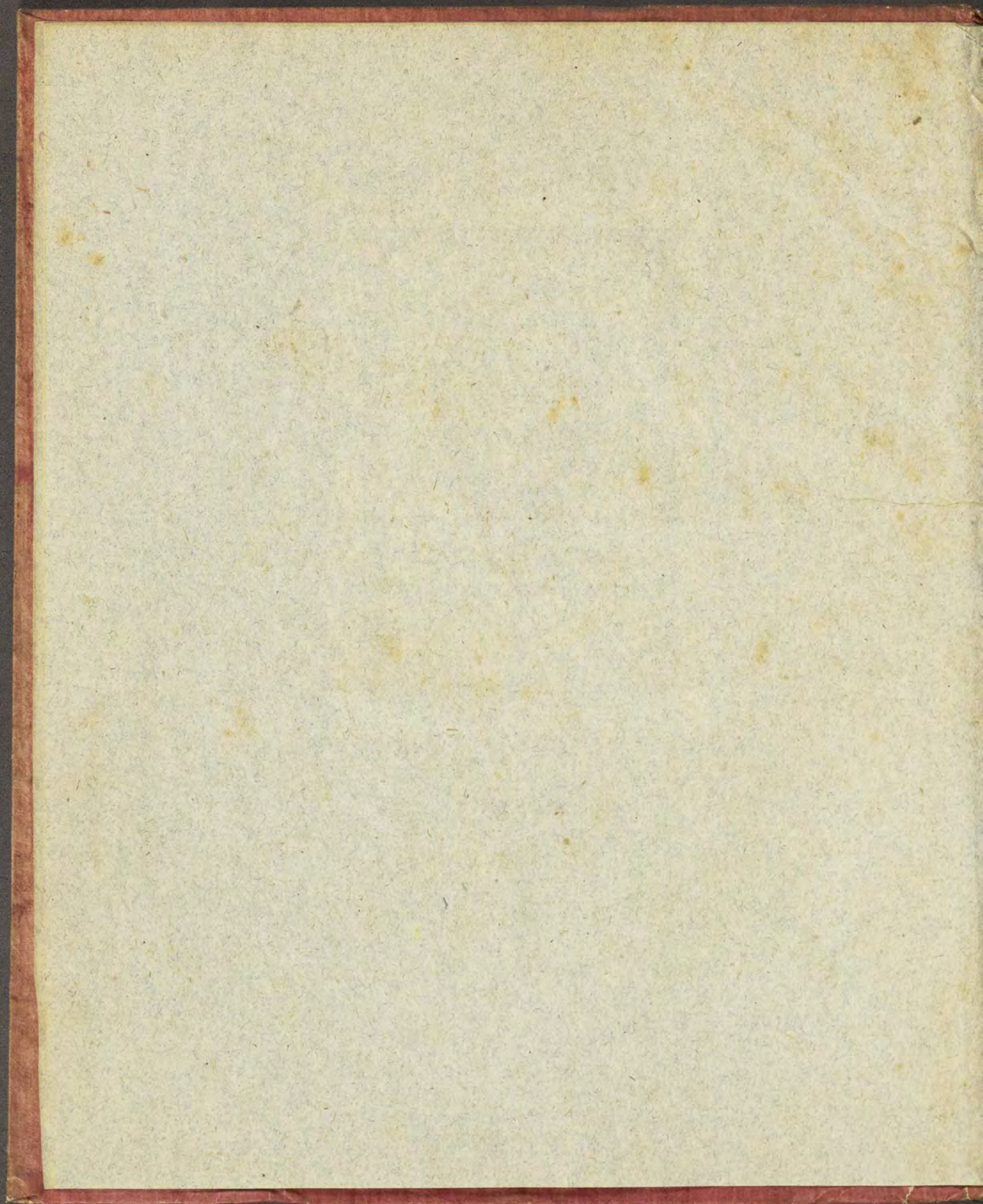

Photo 248

374.6.

ETL
00011448

Q. B. V

DE MVRRINIS
VETERVM

DISQVISITIONEM
AMPLISS. PHILOS. ORDINIS
CONSENSV

SVB PRAESIDIO

IOH. FRIDER. CHRISTII

POES. PROF. PVBL. ORDINARII HISTOR

EXTRAORD. ET MIN. PRINCIPVM COLLEGIO

COLLEGIATI

IN ACADEMIA LIPSIENSI

PVBLICO CVM ERVDITIS COLLOQVIO

DEFENDIT

FRIDER. EHREGOT SAXIVS

EPPENDORPIO MISNICVS

D. IIII MAII A. G. N. CIO IDCC XXXXIII

1743

LIPSIAE

EX OFFICINA LANGENHEMIA

1860

DE MARRIUS

W E T H M

THE UNIVERSITY OF

CHICAGO

LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY

OF CHICAGO

1860

DE MARRIUS

W E T H M

THE UNIVERSITY OF

CHICAGO

LIBRARY

D E
M V R R I N I S V E T E R V M
D I S Q V I S I T I O

Vasa murrina, quae eadem fortassis murrea interdum dicta, celebrata satis veterum scriptorum monumentis leguntur. Sed qualia fuerint, e qua materia, quibus artibus facta, cum non appareat, aut saltem cum non agnoscat inter reliquias antiquae suppellectilis eorum exemplum, adhuc inter eruditos incerto est. Acuebat eorum diligentiam rei obscuritas, quae veteris aevi vestigiis plerisque circumfusa, dum expugnatur, coniunctam saepe cum vtilitate non spernenda habet delectationem. Sed turbabat contra grauissimorum interpretum, qui nostris et superioribus aetatum proauorumque nostrorum temporibus lectionis antiquae argumenta tractauerunt, ingens super murrinis dissensio. Turbat item quaedam inter ipsa veterum de ea re testimonia per speciem emergens pugna. Quaerebatur, gemmea ne, aut alio gemmis adfina e lapide, terra nata, dehinc celte ac caelo excavata, an vero manibus hominum et arte coctura que durata, et, vt verbo absoluamus, fictilia fuerint murrina. Fuerunt etiam, qui neutrum eorum admittentes, quo remotiora, eo minus audienda de his vasis prodiderunt. Illius quaestionis ex utraque parte et olim steterunt, et adhuc stant singulari eruditionis et ingenii laude florentes viri, quorum proinde auctoritas permouere multos potest, vt aut haereant dubii in re certa, aut falsum vt defendant. Faciemus igitur operae pretium, si denuo euolutam tractatam que rem obscuram ita dederimus, vt neque

Murrea, et Murrina celebrata ap. veteres. Quae sint, adhuc ignorabatur.

II
Difficultas quaestionis controuersae.

III
Ea suis positionibus expeditur.

III
Instituti ratio inui-

inuidiam errori multorum conciliemus, neque ideo quod verissimum est, consentiente et in rem velut praesentem deducta veterum fide, non defendamus. Quo facto sic explicata, sic ad li-
quidum perducta haec quaestio, nisi me omnia fallunt, patebit,
vt post illa quicunque alia omnia, ac diuersa ab his nostris, videre
super murrinis voluerit, non magnam is rem egisse existimari pos-
sit. Tamen breuitati, quantam admittit argumenti nobilitas, stu-
debo, et in sententias veterum scriptorum primo, deinde recen-
tiorum in tradita ordine inquirendo, et velut historiam dissensio-
nis eius contexendo, facile consequar, vt quae fuerint murrina,
quae non fuerint, hac simplicissima explicatione demonstratum probe
perspicue que intellegatur. In principio disquisitionis aimus, quando
scriptorum antiquissimus fere quisque doctrina, fide, scribendi cu-
ra antistat, veterum auctoritates rebus in aliis multis quo antiquio-
res, eo potiores videri: contra in hoc argumento, quo antiquio-
res sunt et aetate priores, eo leuiores existimari debere. Romae
enim primo nulla, mox rara, et deinde frequens et cotidiana mur-
rinorum notitia effecit, vt ante Caesarem et triumviratum fere qui
scripserunt, ne vocabula quidem murrinae et murrinorum litteris
consignarent: qui deinde vixerunt, Augusti ac Tiberii temporibus,
perfunctorie ac paucis murrea, mox murrina, timidius vtraque,
vt rem raram, neque adhuc satis vsu cognitam, tangerent: qui
Nerone imperante et postea fuerunt, copiosius de eis et expres-
sius, tanquam de re nota, statuerent. Testes proinde hi potissi-
mum audiendi erunt, qui rem, de qua testantur, oculis vsurpas-
se, et cotidie in manibus habuisse, creduntur: prae illis, quos
sat constat vix vidisse murrina, sepositum et rarum tunc in aliquo
spectaculum templo: cum vno murrino Augustus contentus esset:
cum nondum a mercatoribus vulgo aduecta, et in septis exposi-
ta, cernerentur. Quam ob causam non licuit cuiquam vel in-
docto ignorare Domitiano imperante murrina: Augusto principe
licuit etiam doctissimis viris. Solet fieri, vt rararum mercium in-
cognita facile multis et in obscuro sit natura: cotidianas ignorari
multorum hominum conscientia non patitur. Id non alio magis
exemplo illustrari potest, quam eorum, qui de murrinis parum
vera primi scripserunt, Cardani videlicet et Scaligeri. Illi enim,
quanquam essent doctissimi, adeo abhorrentia et fabulis nugis que re-
ferta

V
Cautio adhi-
benda hac su-
per re: Testis
non quo an-
tiquior, eo
melior.

VI
Causa et vel-
ut historia
eius rei.

VII
Testimonii
dicundi ex his
ordo.

VIII
Rursus cau-
tionis ratio
exemplis de-
clarata.

ferta tradiderunt de porcelanis, quae eo tempore minus, quam nunc sunt, cognita erant, ut hodie quilibet facile terrae filius rectiora de illis memoret. Talia si veteribus accidissent, condonanda fuerant, ut nostrorum hominum in re noua error veniam habet. Quam ob causam nulla est eius aduersus Plinium auctoritas, qui primus murreorum vocabulum in scriptis posuit suis. Propertium nos designare non est ambiguum, cuius in hac re fidem eleuat non castus.

VIII

Propertius
testis produ-
ctus et ex-

poetae professio, quae talia non praestat; non negligentia eius tanto alias conspectior, quanto erat ipse poeta melior, doctior atque elegantior: sed tempus, quo vixit, et res, de qua, ut parum cognita, rumorem tradidit. Si quid minus congruens cum aliorum testimoniis scripsit, meliora perhibere non potuit. Sed tamen videbimus, si quid sit in versibus poetae absolum reliquorum scriptorum sententiae. Dixit autem *murream onycha*, quibus verbis sine ullo dubio aut vas onychinum, id est alabastrum ex onychitide, a murrae lapidis quodammodo similitudine laudat, aut murream vas, non murinum, vocat onychem a quadam adfinitate, quae murrae erat cum onyche. Et hoc verum est, siue marmor hoc nomine intellegas, vel alabastritem; (propria autem vnguentis seruandis alabastra sunt,) siue gemmam onycha. Atqui ob hanc eandem causam, prior de alabastro sententia, cum de vnguento poeta loquatur, verior est. Non enim hic duritia confertur, quae gemmae est propria, sed

in Comm. color, et reliqua talium lapidum natura. Quod autem myrrhae ad Prop. h. l. lacrymae colorem his verbis in alabastrite laudari Brocusi putauit, pag. 265, admitti non potest. Nemo myrrheum latine a myrrha dixit, neque est temere in talibus fides habenda vulgaribus sermonis Latini commentariis, qui *myrrheum* edunt, ubi *myrteum* debebant: et myrrha laudatissima mellis non habet colorem. Qui fuluam eam

X
Brocusi
(Broekhuysen)
ad hunc versiculum inter-
pretatio ele-
vata.
De myrrhae
colore obiter.

Metam. Li. XV, v. 399. Dioscorides aliam tradit subviridem, nigram aliam, concolorem yndique, quae sit optima: flauam non tradit. Sed si alabastrites plane flauus dici debeat, de ea re infra videbimus, ubi de murrae lapidis colore disputabimus. Praeter hoc dictum alio loco

L. III. Eleg. 5, v. 26. *Murrea pocula in Parthicis focis cocta Romam deferri cum aliis, quae venalia mitterent Thebae palmiferae.* Ibi iam putant viri docti multi se reperisse, quod nos doceat, veterum murrina fidi-

XI
Alterum Pro-
pertii testi-
monium.

lia fuisse, atque ea in caminis Parthorum certe cocta; praesertim, quando Plinius quoque testetur, *inueniri ea in pluribus locis, maxime Parthici regni*. Eum propterea vnum elegum vniuersae antiquorum turbae audent nonnulli opponere: Propertium vnum vidisse, quid verum esset; reliquos omnes largiter errasse: alii modestius, dissentire eum a ceteris, aiunt. Equidem censeo, videndum esse ante omnia, si versus in mendo non cubet. Est enim in hoc poeta fere anceps lectionis fides. Meminisse debemus, quemadmodum sit inuentus, quemadmodum editus, teste Iouiano Pontano. Nam quos nonnulli libros Propertii calamo exaratos veteres laudant, metuo, ne non sint ex illo male habito exemplo omnes descripti. Peruulgatum est, vetustiores oculorum iudicio facile haberi membranas, quam erant habendae. Quod si lacerum adeo exemplar fuerat, ex quo necesse erat Propertium restitui, plurima sibi in eo permisisse Italorum ingenia credibile est. Haec speciatim elegia, ex qua depromitur de murreis versus notissimus, aliis quoque partibus laborat. Turnebus certe edidit,

apud Alex.
ab Alexandro
Genial.
dier. Li. II.
cap. I.

in Aduers.
VIII, I.

Murrheaque in Parthis pocula cocta suis,
expuncto τῷ focis. Quae si vera est lectio, iam conspirat cum Plinio poeta. Poterat enim coqui dicere in Parthis suis, quae Plinius dixit in locis maxime Parthici regni naturali calore sub terra densari. Licet Latine vocare *coctum*, quodcunque natura ad maturitatem calore suo fouit. Verum etiamsi omnia sint in eo versu liquida et explorata, si satis habemus acceptum, ingeniosissimum ibi Prothea non poetice, secundum suam sibi licentiam, sed humane locutum esse: si opinione ille sua in re Romae tum rarissima falsus non fuit: si constitutum apud animum habuit, in murreis describendis verum potius, quam vulgi fortassis errorem, sequendum esse: tamen non vincitur, aduersari ea dictis Plinii. Potuit Propertius intellegere murrea facitiae, quae igne, quemadmodum reliqua vitra gemmas aemulancia, ad imitationem vere murræ coquebantur, de quibus infra dicemus. Et sane videtur haec obseruatio apud veteres locum habuisse, ut *murrea* ferme Latine dicerent, quae ad imitationem murrinorum vitra fiebant: *murrina* autem, quae nascerentur, murræ e lapide excauata. Adiuuat hanc nostram suspicionem, quod coniungit cum mercibus

XII
Super eo cautiones primum adhibendae.

XIII
Pugna inter ipsum et Plinium composita.

XIII
Diversa fere murrea et murrina.

conf. infra
n. 39.

bus Thebanis, quas fere constitisse ex arte factis Arriani locus quodammodo arguit, adiuvat item, quod *pocula* addit. Istud autem, quemadmodum et calicis vocabulum, non saepe coniungi cum murrinis solebat, sed cum *murreis*. Nam murrina frequentius simpliciter, non addito vasis potorii nomine, dicebantur. Adiuvat hanc sententiam alia quoque verisimilitudo, quae vera murrina, quorum vnum vix Augustus haberet, aliis plerisque eorum temporum Romanis sine dubio negat. Tantum abest, ut Doroxanio conueniret murrinum verum, cui rarae munditiae calices quoque murrei essent. Quod si hanc differentiam statuendam esse nobis non concedas, potuit vera gemma effossa, antequam perpoliretur, in focis arte excoqui, ut clarius colos appareret, nubeculae euanescerent: quod artificium gemmarii tractare norunt. Ut adeo nulla sit causa, cur neges, eandem murrinam, ut lapidem pretiosum, effosam primo in locis Parthici regni, deinde coctam in caminis Parthorum: si tamen tanti est huius vnius elegi fides atque auctoritas. Namque ego aliis rationibus adducor ut credam, istud neque factum esse, neque fieri facile potuisse. Secundum Propertii versus dicta L. Senecae omnino duo eminent, quibus murrina pocula edit, et cum crystallinis coniungit, deinde utraque capaces gemmas interpretatur. Non dissimulo viros doctos secundum membranas veteres malle, *murrea pocula*, ea plane forma, qua poeta scripserat. Sed sequimur vulgatam inde ab Erasmo lectionem, quae placere atque adprobari hoc priori loco potest. Iungit crystallinis, quemadmodum paene omnes. Appellat gemmas, non sunt igitur fictilia, quae nemo veterum gemmas dixit. Poterat autem iure suo murrina gemmas vocare, ut alii veteres, quam negent Iureconsulti in gemmis esse, et abiudicet illis perfectissimam gemmarum naturam Plinii descriptio, simul nostra, si tamen tanti est, inquisitio. Scilicet qui negant, ad duritiem, ad splendorem absolutum, ad usum gestandi in capillis, in collo, in digitis, respiciunt: qui aiunt, ad colorem, ad pretium, ad auctoritatem, ad affinem denique gemmis naturam. De re utraque infra copiosius disputabimus. In altero loco Seneca rursus cum crystallallo coniungit murrinam, et poculum murreum a Tiburtino calice, ut fictili, et genere disparat, et specie: id quod valde repugnat illis, qui fictilia dixerunt murrina. Si tamen quis alia omnia mauelit,

XV

Doroxanio non conueniebat murrinum verum, sed murreus calix.

XVI

Gemmae quoque excoquantur.

XVII

L. Senecae testimonium primum.

XVIII

Murra si sit gemma, praedudicatum.

XVIII

L. Senecae testimonium alterum.

Epist. 119.

facile dederim, eam quoque sententiam admitti posse, qua Seneca putetur gradatione quadam, aureis et crystallinis murreum, vitri genus, sed laudatissimi, postposuisse eo loco: murrinum non item; quod aureis sine dubio fuisset anteponendum. In transitu obseruamus, Turnebi, Gruteri, Gronouiique maioris fide, optimas Senecae operum membranas veteres, ut Propertii quoque exempla meliora, exhibere, *murrea*, nullo adspirante elemento inserto. Lucanus, ubi canit confectis multa siti Pompeianis reddito flumine dul-

Li. III. v.
380.

XX
Lucani testimonium.

XXI
De Plinio qua praescriptione fit iudicandum.

XXII
Eius testimonium primum.

De gemmatibus obiter.

XXIII
Item alterum ac tertium.

XXIII
Ex eis iudicium constitutum.

tam murrinam fuisse. Sequuntur Plinii loca, quae iam omnem dubitationem eximunt. Neque enim potuit peritissimus rerum earum, egregiaque vir doctrina ac fide, falli vilo pacto in vasis describendis, quae sine dubio sub oculis versantia probe cognita et perspecta, cotidiani ferme victus instrumenta, habuit. Qua igitur fronte errasse Plinium diceremus, tam multa, tam expressa, tam certa de murrinis testimonia ferentem? Primo inter alia metalla, de crystallis et de murrinis memorans, dum ponit, ex eadem terra effodi utraque addit. *Murrina*, inquit, *effodimus*; tanquam perfecta designat materia, non murrinam, ex qua murrina deinceps coquerentur, quod erat dicturus, si vllum in eo Scaligerorum et Salmasii sententiae praesidium foret. Addit postea, *turba gemmarum potamus*, quod in gemmata vasa dictum, quae velut turba gemmarum instructa essent, cum crystallina et murrina una constarent gemma, satis arguit, in gemmeis vasis illa Plinium habuisse. In secundo et tertio loco diligenter fictilibus opponit murrina: semel ubi ait, *non murrinis inter sacra, sed fictilibus prolibari sumptibus*: iterum, cum dolet, *eo peruenisse luxuriam, ut etiam fictilia quaedam pluris constarent, quam murrina*. Audebimus autem post haec ea vasa dicere fictilia, quae Plinius esse disertis verbis negat? Nos imperiti talium super re obscura, antiqua, inuisa, sententiam expromemus aduersariam illi, qui experiens et doctus, si quis alius, vir, de perspectis sibi et cotidianis munditiis censuit? In illa copia, in illa affluentia rerum, in illa morosa elegantia, et subtili videndis artibus iudicio, adeo pueros, adeo pepones ac stipites

Hist. Nat.
Li. XXXIII.
c. 1.

Li. XXXV,
cap. 12. Li.
XXXVI.
cap. 26.

tes

aliquis credat Romanos veteres, ut, quae essent reapse fictilia, non agnoscerent in manibus posita, sed pro gemmis haberent? Atqui istud ac talia comminisci ausus est Cardanus, atque in eo ferme vno Cardanum sequi, ad reliqua aduersarius, instituit Scaliger maior. Inter nos hodie, in hac mera munditiarum ignorantia, nemo tamen adeo rudis est ac rusticus, ut porcelana, cum primum ante oculos posita obseruauerit, fictilia non agnoscat, si quidem ille fictilia ante alia quoque vnquam viderit, porcelana non viderit. Sane enim in Sinicis statim apparet, totam formam, tum quidquid est inducti coloris, id igne liquefactum fluxisse. In lapideis contra vasis, atque in gemmeis, colores innati materiae, et metallorum communis natura, et vasis formandi opificium, vel celte scalpri, vel harenis triti, quo pacto possit oculos inspicientis effugere? De his autem infra pluribus. Quartus post illa

XXV
Fieri non pos-
se, ut falsus sit
hac in re
Plinius.

Li. XXXVI.
cap. 26.

Plinii de murrinis locus, ubi de vitris disputat, et ininitantia murrinam, ut gemmas alias, vitra commemorat, eadem opera affirmat, murrinam esse gemmam, aut gemmis proximum lapidis genus. Aliiter enim si esset, murrina quoque ipsa vitra dixisset. Est enim vitrea porcelanarum natura, et perfectissimum id fere vitrorum

XXVI
Eius testimo-
nium quar-
tum.

Li. XXXVII
cap. 2.

habetur genus. Denique quintus in hoc opere super argumento nostro locus, tanquam reliquis omnibus amplior, studiose contem- plandus est. Dicitur ibi Pompeius Ioui Capitolino dicauisse *capides et pocula* ex murra. Namque sane haec lectio vera et germana videri omnibus debet, quam equidem ex diuinatione, neque adiutus in hac re libris, secundum id, quod Harduinus edidit, *lapides et pocula*, Plinii verbis restituo. Non enim minus hoc erat frigidum, quod Harduinus reppererat, quam id, quod antea legebatur, *sex pocula*: rem tantulam in triumpho tanto? dignum videlicet superbia Pontica, et tot regum instructa gaza, donarium! Duo millia murrinorum in regiis thesauris tum a Pompeio inuenta fuisse, licet intellegere ex Appiani testimonio. Credibile est, ea omnia Ioui dicata fuisse. Non enim haec ipsa vasa in priuatorum vsum, sed alia talia, paullo post transisse significat Plinius. Plurimum indies sine dubio aucta fuit Romae eorum copia, ut sub Nerone domus vna consularis tot praeberet mixta fortassis reliquo luxuriae instrumento murrina, quot theatro sufficerent exornando. Quantum ad sententiam Plinii ex hoc lo-

XXVII
Et quintum.
Plinii loco
mendosissimo
medicina.

conf. inf.
n. 38.

Alius illu-
stratus.

XXVIII
Vera Plinii

sententia e-
dis eruitur.

XXVIII
Absonam esse
sententiam
contrariam,
capacitatis et
macularum
indicatura,

XXX
et pretiis mur-
rinorum:

XXXI
et constantia
auctoritatis,
cum fraus esse
diuturna nulla
possit:

XXXII
et compara-
tione vtrius-
que generis:

co emergentem obseruamus, eum haud dubie murrā in gemmis, propter colorum pulcritudinem, raritatem, auctoritatem, et ad finem reliquis gemmis naturam, habuisse. Hic enim eius liber gemmis destinatus fuerat totus: in quo, cum non morose characteres gemmarum omnes, et praeclaram duritiem, sequeretur, murrā in eis censerī posse putauit, quemadmodum et succinum quoque. Deinde omnia ibi clamant, natura murrā fieri, non arte. Quid attinebat, tantopere capacitates murrinorum aestimare, ac dicere, ea magnitudine inueniri, quae satis esset vasi potorio: si manu fierent ea vasa, ad arbitria figulorum? Quam frigidum fuisset, in eis, quorum formae et volumina omnibus modis differre possunt, ambitum et orbiculos metiri? Nemo vnquam credidit vas fictile maius vasi potorio fieri non posse. Neque in his, quae hominum opera fiunt, cum a multis expetuntur, multiplicantibus pro eminentium studio officinis, et mercatorum turba certatim ea ferentium, stare in eodem loco raritas et magna pretia possunt. Cotidie contingit, ut ea, quae ante paucos annos magno indicata sunt ob raritatem, iam vili veneant nata ex desiderio affluentia. Quod idem hodie in porcelanis fere factum est, et necesse erat olim factum fuisse, siquidem aliquis tantisper fingat, quod ne fingi quidem et concipi animo potest, murrina veterum porcelana fuisse. At vendentium fortassis fraude, ut magnis pretiis murrina extruderent, celari potuit eorum opificium, et caritas rei in eodem statu mendaciis defendi? Porcelana primum non erant talia, ut pro gemma excauata vilo pacto, vel imperitis ac stolidis hominibus, possent dari: deinde necesse erat, ut lucrum in re tali multorum mercatorum indies studia prouocaret, qui murrina e Parthis certatim peterent, et nulla fraus diuturna plurimorum hominum in conscientia habetur. Iam vero et pretia eorum vasorum maxima, praesertim grandium, et opinio de natura, et de natalibus eorum, a temporibus Augusti ad tempora Traiani, et ultra ea tempora, constantissime durauisse deprehenditur: quod satis probat, non falsos in ea merce agnoscenda Romanos fuisse. Magnitudo autem murrini ad sextarios tres capientis, rarissima certe futura esset in achate, et multo magis in alia quauis gemma, videretur quae tale vas potorium nobis quoque hodie maximum, quod vtraque manu tenendum sit. Verum ea capacitas in fictilibus adeo nihil habet

habet miraculi, vt ne mediam quidem formam eorum fictilium, quae vulgo ab omnibus fiunt, impleat. Quis credat rem tam paruum, tam parabilem, tam non raram, tantis olim pretiis constitisse? Fieri hoc quidem in gemma potuit, hodieque fit; in poculo, quod e terra fingeretur, non potuit. Testatur Plinius obrosum illius capacis murrini marginem fuisse: quod arguit, murrinam teneriorem reliquis gemmis esse. Achates enim, aut onyx, obrodi dentibus non potest. Sed idem arguit, porcelanum istud non fuisse: nam porcelana non magis arroductur dente, quam gemmae. Inueniri murrea scribit idem: quod eorum est, quae natura gignuntur. Non inuenitur, sed paratur, quidquid ex officinis petendum est. *Humorem* ait *sub terra densari*: quis hoc pacto sanus describat argillae cocturam? Crassitudinem murrinae notat paucorum digitorum esse, quanta sufficiat, vt in ea crassitudine calix, quem vulgo ventrem vocant vasis potorii, excauari possit. Haec rursus ad gemmam pulcre quadrant: ad fictilia nullo modo. Maculas notat et colores, vt natura inditos, non pictura ex arbitrio addendos. Non arti tribuuntur maculae, sed naturae. Maculosum est, quod gignitur: quidquid artis beneficio colores habet, id pingi potius dicas. Quanquam pictum poetis quoque dicatur etiam, quidquid est natura varium, vt *pictae volucres* Virgilio, et *murrina picta* Martiali, qui tamen idem *maculosam* quoque *murrinam* vocat. Quid attinebat purpuram candoremque describere, et aliam varietatem, si haec omnia ex voluntate figulorum pendebant? Reliqua omnia, vt colorum repercussus, maculae pingues, sales verrucaeque, gemmarum sunt et lapidum: vasorum, quae ex argilla coquuntur, non sunt. Demit fere splendorem murrinis Plinius, qui non videtur negari posse Sinicis, quae porcelana vulgo dicuntur, nisi splendor ab ipso dicatur perspicuitas absoluta, quae quasi scintillet atque acuat remissos lucis radios. Sed istud videlicet commune Sinica cum gemmis omnibus opacis, qualis Iaspis, habent. Negat pallere: sed Sinica pallent omnia: et praecipuus in eis color, pallor est. Ait odore commendari: non olent Sinica. Nihil in illorum optimis translucere prodit: at laudatissima fere Sinica translucent, neque id in eis vitium, sed ea merito perfectio semper est habita. Scribit denique, contrariam murrinis procreandis causam crystallum facere. Crystallum autem cum

XXXIII

et duritia
murrinorum
minore:

XXXIII

et aliis verbis
Plinii,

XXXV

et rerum de-
nique argu-
mentis.

XXXVI

Inter haec
odor, color,
nitor, alia.

B

naturali

naturali frigore densari putaretur, consequens est, ut Plinius crederet, naturali calore, non fornacibus, murrā densari. Atque haec omnia ille quidem ibi memorauit, ubi de metallis et lapidibus, non de eis rebus, quae artificio et manibus fierent, erat dicturus. Iungit haec valā cum aliis gemmis, et deinde vertitur eius sermo ad gemmata, ut supra monuimus, argumento verborum, *turba gemmarum potamus*: quod et ipsum indicio est, de gemmeis eum ante egisse. Eodem pacto Statius, et Iuuenalis, *murrā* et *murrina* cum crystallo et crystallinis eodem in loco, quemadmodum ventustiores fecerant, ponunt, et Martialis quidem coniungit cum auro, cum mensis citreis, et cum villis, pretii causa. In Statii versibus praeterea recte obseruauit Gretserus, *grauēs* dici *murras*, ut lapidis natura intellexeretur, non Alexandrina et factitia, atque ideo leuior murrā, de qua supra diximus. Grauiiores autem sunt gemmae omnes, et marmora, quam ficiilia, et quae vitrea e terra fiunt: etsi sciam Boetium a Boot sine causa dissentire. Plane cum aliis lapideis vasis, et cum crystallo, murrina comparat Pausanias, in quae eorum genere habet, aut certe murrinorum nomen vel murreorum, vel murrāe, tanquam pro gemmeis atque pro alabastris omnibus valiturum, edit: deinde murrā sine dubio onychitidis vocabulo intellegi Appianus dicit. Ut adeo haec Graecorum cum Latinis scriptoribus consensio mire congruat sententiae nostrae. Eorum, et reliqua e monumentis veterum excerpta loca, infra, velut ipso horreo aperto, dabimus, ut ne quid ambigere in rem praesentem adductus lector possit. Arrianus in Periplus aut factitiam ait murrā Diospoli venire, non veram, quod recte obseruauit Salmasius: aut, si aliud sensit, ἡ μόρβινη λιθία τῆς λιθίας ὑαλῆς γένος, eadem ipsi in vniuersum dicitur, quae alabastrum aut alabastrites aliis, nam τὴν μόρβινην λιθίαν, *saxa murrina*, rectius intellegam ea, quae murrā imitabantur, quam murrā veram: et potest ὑαλῆς, pellucida, vel semipellucida, dici murrā et alabastrites quoque, et succinum, et cornea ungularum natura, quia aliquo pacto perspicua sunt: vtut multo magis perspicua sint vitra, et primi ordinis gemmae. Talia autem alabastra et saxa nasci, deinde manibus elaborari ea in regione, quam dicit, cum aliis gemmis ac marmoribus, sane poterant. Iauolenus Iurisconsultus, e veteribus ferme vnus, cum vitreis vasis coniungere murrā aliquo pacto videtur. Verum ille meo quidem animo murrā distinguit a murrina.

XXXVII
Papinii Statii
et Iuuenalis
testimonia,
et Martialis.
Cur graues
murrāe;

XXXVIII
Item Pausaniae
atque
Appiani.

XXXVIII
et Arriani in
Periplus.

XXXX
Iauoleni ac
Pauli ICC. au-
thoritates.

Siluar. Li.
III. S. 4.
Coma Eari-
ni, v. 57.
Sat. VI.
v. 156.
Sat. VII,
v. 133.
Li. VIII.
epigr. 59.
(60.)
Li. X. ep.
80. Li. XI.
ep. 71. Li.
XIII. ep.
107. (113)
Li. XIII.
ep. 113.
(121.)
Arcad. su-
per Stygis
aqua p.
251, v. 31.
ed. Wechel.
1583.
Mithridat.
pag. 251.
(159) edd.
Stephano-
rum.
pag. a, 1, 6.
et in Com.
p. 18. sec.
ed. Stukii
Gen. 1573.
Exerc. Plin.
pag. 144.
L, 11. π. de
supell. leg.

murrinis, et illa intellexit eo vocabulo, quae ad imitationem murræ vitrea fierent. Nisi mauelis putare, in excerptis et coarctatis illius dictis non omnia ibi apparere, quae super his fortasse vasis scripsisset.

1. 3. §. 4. π. Paulus autem et Ulpianus iureconsulti, quando dubitant, gemmis adnumerari an supellectili murrina possint, confirmant nostram sententiam, quod infra copiosius disputabimus. Reliqui auctores vetusti, vt Capitolinus, vt Lampridius, vt Isidorus, vt Sidonius, cum superioribus consentiunt. Ad recentiores vertimur. Quorum tametsi

XXXXI
Recentiorum
primo cum
veteribus
consensus.

De subtil. Li. V. p. 119. sec. ed. primam. Sec. Rouil. pag. 188. 189. Noct. ac. Li. I, cap. 3. men inter primos atque egregios tacendi non sunt, Perottus, Berroaldus, Baysius, Agricola. Primus in ea re turbauit Cardanus, cuius, pro cetera genii abundantia aestimandi, non ea debebat esse auctoritas, quae Scaligerum permoueret aduersarium. Eius enim quanquam minime spernenda videatur doctrina, et amplectenda in quibusdam diligentia, iniuria quae is male audiat a multis, qua de re alio dictum est tempore: hac tamen in causâ tractanda satis liquet, perperam eum, atque alieno plane sensu, accepisse verba Plinii, ad vasa ingratis applicata, quorum et ipse naturam iuxta cum murrâ veterum ignoraret, et incomperta pro veris de utroque genere praedicaret.

XXXXII
Dissentendi
origo a Cardano.

Fugit eum certe ratio, cum Sinica siue porcelana fieri *e succo sub terra densato* diceret: mox in illo quoque frustra est, quod scribit, murrina cum Sinicis pretio, loco, materia, artificio, conuenire.

XXXXIII
Falso credita
de porcelanis.

Exot. Exerc. de Subtil. ad Hier. Card. Ex. 92. p. 327. sec. Wech. 1601. Nam quae his omnibus longe distant potius: qua de re infra, vbi ipsa illius verba dabimus, dicemus. Iam ingens inter eruditos suo merito nomen, Iulius Caesar Scaliger, cum quaesisset in plurimis, vbi diuersum sentire a Cardano posset, in hac causâ illius temere sententiam est amplexus, vt eadem cum Sinicis murrina putaret. Verum perperam, quae ille dicit in Exercitationibus, quando non tam murrina veterum, quam porcelana, et Faentina, et Balearica, siue, vt vulgo audiunt, Maiolica nostra tangunt, hoc loco praeteruehi, atque infra retractare, nobis licebit. Praeterquam vellem mihi in praesenti accidit, vt veri inuiolandi causâ, atque vt veteribus sua constet fines atque auctoritas, in eam ingredi disputationem necesse fuerit, quae detrudere quodammodo de summorum virorum ingeniis vide-

XXXXIII
Iulius Scaliger
amplexatus
sententiam
Cardani.

XXXXV
Excusatio ex
argumenti
necessitate.

retur. Enimuero, quando vel si viuerent illi, si cognati essent ac necessarii mei, quos certe, atque alios praeceptores meos, ex monumentis iuxta aestimo, eadem omnia, quae nunc scribo, procul odio aut fauore, veri causa eram scripturus: neque illi me sic simpliciter et candide agentem in dissensione, si viuerent, grauarentur, sed quantulumcunque in communibus studiis diligentiam fortassis agnoscerent: et eorum causa id hodie aegre ferre debet nemo, multo que minus his innocentissimis litteris studia vlla partium immiscere. Dicendum igitur de Scaligero, quod res est. De illis superiorum temporum fictilibus, ut erat Scaliger, ingenio ac doctrina praeclarus, sed nimium fere sibi tribuens, aliorum contemtor; quam secure, qua fiducia, quo generis humani contemtu, quam vana et parum comperta pro compertis tradidit? Aestimetur ac iudicetur ista, quicumque historiam porcelanorum non ignorat. *Inter miseras reliquias Scaligerorum* se comperisse de Porcelanis ait. Demus hoc ei. Concedat hoc, quid quid est, reliquis viri virtutibus. Inueniat apud nos generis vtcunque fidem, qui certiora de eo diuersis e lectionibus olim digessimus, quam quae vulgo sciuntur. Verum est, quod Lipsius sensit, non dare splendorem illas gentes talibus ingeniis, qualia Scaligerorum fuerunt: sed mutuum inde sibi sumere, et optandum principi viro esse, ut tales ex se nascantur. Vsurpemus hoc loco illud a Iuvenale sapienter dictum, *Salve Getulice*. Sed adeo ne oportuit e principali domo, magnis que in diuitiis nasci, ut quis ea fictilia haberet? Hodie nulla facile priuata domus mediocriter beata Sinicis ac Misnicis per omnem paene Europam non est plena. At olim dices rem aliter habuisse. De Germanis concedo. In Italia contra ineunte eo saeculo, quo Scaliger vixit, plurima vasa talia in pretio, in usu, in manibus vulgo fuerunt: ea que nihilo maioris, quam hodie constant, tum constituisse, non spernendis quidem ex argumentis colligimus, atque infra docemus. Ignem ferro excuti Sinicis, quemadmodum duris silicibus, posse, notum est: atque id multi, nos que olim tentauimus. Sed alacrius aliquanto Misnicis excutitur: habentur enim illis ferme duriora. Maiorica forma, specie, nitore cedere Sinicis, frustra negat. Cedunt enim omnibus: praeterquam quod linearum elegantia, et eruditionis ingenio nonnullo, et quadam grata colorum varietate. In eo quoque falsus sine dubio Scaliger est, quod videtur vanis quorundam rumoribus fidem habuisse, qui

De genere
Scaligeri obiter,

XXXXVI
Super pretio
porcelanorum tempore
Scaligeri.

XXXXVII
Dura eorum
natura, et a
Maioricis
diuersa.

Briff. de
Verb. Sign.
Li. XI. ver-
bo *Murrina*
na
Obferua-
tionum Li.
X. c. 18.

qui dicerent, sub terra defossa sine igne ac fornacibus durari porcelana. Sed de his infra dicemus. Illos certe secuti Briffonius et praesertim Cuiacius, sed nihil auctoritate eorum permoti, *e gemma solis calore densata murrina veterum* facta fuisse, pro vera Plinii aliorumque sententia, agnoscunt. In reddenda tamen ratione illius Iureconsultorum obseruationis, cur murrina et crystallina in gemmis non haberentur, rem acu non tetigit Cuiacius. Quod enim sunt fragilia, quemadmodum et crystallina, et vitrea, id non ea eximit e censu gemmarum, quae habent hoc in commune omnes, vt, quamuis contumaces aduersus ferri aciem, et contra limae dentes, et contra cotis harenas, mallei tamen ictus, et in pauimenta dura casus, et alternantes frigoris aestusque vi subita vices, non facile ferant. Sunt igitur, praesertim excavae in vasa, omnes fragiles, vtut alioqui durissima et contra reliquas temporum iniurias indomita ac perenni natura. Scilicet, quae primi ordinis gemmae habentur, Adamanta, Smaragdon, Carbunculos, Sapphiros, paucasque praeterea alias, iureconsulti, quod supra monuimus, gemmas adductiore ratione vocabant: reliquas, vt Sardam, Onycha, Achatem, et Iaspidem, fere lapillos. Verum si quis Smaragdo tenuiter excava biberet, gemma eum suo sensu bibere, sine dubio Cassius I. C. quoque diceret. Verum talis Smaragdos non minus fragilis futura erat, quam crystallus. Crystallina non igitur ideo, vt putauit Cuiacius, gemmae esse negantur, quia fragilia, quando istud idem conuenit in gemmas omnes. Deinde id quoque est obseruandum, qui in gemmis esse negauisset murrina, eum propterea negaturum non fuisse, esse in gemmeis. Non autem in gemmis, quia neque in auro, aut in ornamentis muliebribus, cum in supellectili censerentur. Qua de re, nisi fallor, satis constat. Aliud erat igitur, gemmas legauisse, atque aliud, in supellectili gemmea: quemadmodum neque argento legato continebantur pelues, mensae, lecti, repositoria, aquiminalia, scaphia argentea, quorum alia in supellectili, alia in mundo. Turne-

Aduerfar.
Li. VIII.
cap. I.

XXXXVIII
Cuiacii au-
toritas ex-
citata.

Eius opinio
eleuatur.
XXXXVIII
Gemmae, quo
pacto durae,
et tamen
fragiles.

L
Iureconsulto-
rum veterum
super gem-
mis sententia
illustrata.

Gemmea in
gemmis.
Gemmae ta-
men non sunt
in supellecti-
li; sed gem-
mea.

LI
Turnebi au-
toritas.

LII
Et Iosephi
Scaligeri.

Quantum
insit in ea ini-
quitatis,
ostensum.

LIII
Non falsi hac
in re veteres
putandi.

LIII
Plinii in tali-
bus fides
quemadmo-
dum aesti-
manda.

tentiam, quod non aliena sensus significatione Plinii dicta, velut fe-
cerat Cardanus, accepit, sed vera ratione. Quid iam faciamus Io-
sepho Scaligero, adeo ad miraculum docto, adeo praeclare ingenio-
so, qui sic fungos, sic stipites Virgilium, Senecam, Plinium, Mar-
tialem, aliosque veterum primarios putaret, ut porcelana fictilia
tanto tempore in manibus haberent: magno emerent, ridente inte-
rim mercatore ac nauta: gemmas sub terra natas putarent. Talia
sibi aliisque persuadere velle; et propugnare, et ridiculos eos dice-
re, qui alia omnia hariolantur eo, quod certam Plinii aliorumque au-
thoritatem, prae incertis vnus admodum poetae verbis, sequuntur,
quam fidentis animi, quam securi, qua credulitate illudentis humano
generi est? Donemus talia viro in ceteris vnico, in propugnanda
sententia, in quam semel concessisset, impotenti. Demus pietati,
quae in transuersum fortassis raperet, ut aut temere assentiretur patri,
aut saltem sententiam eius, utcumque infirmam, defendendam sibi ta-
men putaret. De re supra diximus, fieri non posse, ut sic erra-
rent veteres; et si errarent, potius esse, ut hi, qui primi tetige-
runt, habeantur decepti in re semel aut nunquam visa et rara, quam
ut illi, qui eos secuti sunt, in re nota et cotidiana ipsis, eum admi-
sisse errorem credantur. Et sane iniquum futurum esset, Senecae, ac
Plinii, aliorumque veterum auctoritate, quam agnoscit Scaliger, eo-
rum praesertim, qui de suo et proprio argumento, quod in mani-
bus habebant, in re cognita, perspecta ac domestica, cum cura,
multisque cum verbis, sententiam expromserunt; eorum, inquam,
fidei opponere audere vnum vnus poetae e carmine amatorio versi-
culum, eumque ancipiti significatione, neque lectione satis constitu-
ta. Potuit multimodis falli Propertius: potuit vno in vocabulo ne-
glegens videri: potuit item existimare sibi, ut poetae, talia non es-
se praestanda: Plinius, aliique tales, non potuerunt. Attamen,
quae est temporum nostrorum in monumenta veterum iniquitas, do-
ctissimi viri multi manifestam Plinii rebus in multis negligentiam si-
ne dubio accusant. Dicam equidem quod res est. Si maxime illa
videatur ferenda multorum ad reprehendendum vetera atque obscura
procliuitas: si iniquum non sit, in tanto litterarum naufragio, cum
pleraque monumenta, ex quibus veteres scripserunt, hodie non ex-
tent, ad haec pauca, quae habemus, et quae illi fortassis iure abie-
cta insuper habuerunt, tanquam ad certam regulam, eorum dicta
omnia

Ad Propertium Li.
III. eleg.
5. v. 26.

omnia exigere : si fas non putetur, in tanti operis instituto, non dicam Plinio, tot rebus grauissimis, tot honestissimis innexo studiis, sed cuius alii scriptori, saepicule somnum obrepere : tamen inhumanum esset absentem, indicta causa, ex tabulis corruptis, condemnare. Demus in eis, quae ex libris excerptis Plinius, vana interdum et falsa, secundum Graecorum ingenia, auctorum suorum fide, scientem prudentemque scripsisse ac scribere debuisse : interdum quoque ipsum, vel auctoritate et errore aliorum, vel lectionis assiduae copia, atque enotandi festinatione, deceptum fuisse. Sed sane, quae vir talis ac tantus, ex ingenio suo, atque ex usu Romae, se viuente cognita et perspecta, adnotauit, in his eum mendacem, aut falsum, aut imperitum atque ineptum fuisse, id vero dari et concedi nullo pacto potest. Talia sunt, quae ipse alii que tradiderunt de musica, de pictura, de spectaculis, de adamante domando, de murrinorum aliarum que natura gemmarum, quarum aliquae hodie non magis extant, quam veterum opera multa : porro de rupibus aceto frangendis, de quae aliis id genus rebus, incomptis quidem atque inuisis inter nostros homines, et propterea incredibilibus vulgo. De quibus omnibus quae-rere, quae et qualia fuerint, licet : negare ea, contradicere veteribus, mendacii aut puerilium errorum arguere eos, nisi per summam impudentiam, non licet. Finge tibi, accidere mutatione imperiorum et rerum vicibus posse, ut conscientia ac memoria omnis diri pulueris, quem pyrium vulgo appellant, generis humani bono intereat. Tum inueniat aliquis posterorum diligentissime in vetere scriptum libro, carbonarii pulueris misti cum sale ac sulphure heminam, orbe ferreo quingentos passus iactato, parietem perfregisse, aliquot amphoras non multas propugnaculum ac turres euertisse. Non sane is ea minus vana et falsa, nisi egregie doctus, putabit, neque magis tenebit risum, quam militum nostrorum e vulgo quilibet, qui carbonibus suis superiorum quoque domos perrumpere se posse putant, aceto non putant, ubi istud de Hannibale legerit,

- - et montem fregit aceto.

Scilicet ille certissimus imperitiae mentis que indomitae fructus est, sua probare : vetustis praesentia longe praeferre : prae his contem-
re instituta maiorum, ut indoctorum ac rudium : antiqua et inuisa va-
na habere. Quoties talium frequentissima iudicia, et populares hodie, est.
sed

LV
Duplex eorum, quae reprehenduntur, causa

Exemplis probatur,

Quomodo sit versandum in antiquis, quam fidem superant.

LVI
Quemadmodum vetusta ac sepulta fiant incredibilia, exemplo probatur.

sed inhumanas voces audio, subit mentem mutatis duobus admodum vocabulis verissima Comici sententia,

Homine imperito nusquam quidquam iniquius,

Qui nisi quod ipse vidit, nil verum putat.

LVII
Minus est absonum, concedere auctoritatibus, quam pugnare.

Mirum igitur iure videtur Scaligero, ni ista in murrinis Plinius vidisset. Quis enim credat, virum talem, quae in manibus haberet vasa, cum essent fictilia, quod essent agnoscere non potuisse. Sed in eo aliud non minus est mirum: hoc summo ingenio, neque contemnendo rerum usu virum primarium, qui adeo pulcro et honesto saeculi sui iudicio princeps litterarum proderetur, quae fieri nequeunt, ea credere potius in animum induxisse, toti que veterum classi leuissimam auctoritatem opponere, quam ut auderet de vnus versiculi lectione dubitare, aut ut diuinaret, posse vsuuenire, ut diuersa essent Propertii fortassis murrea a murrinis aliorum. Quod ait Scaliger, Virgilium murrina significasse sub gemmae vocabulo,

Georg. L.
II. v. 506.

LVIII
Virgilii versu non districte murrina significari, nec gemmata, sed gemmea.

Ut gemma bibat et Sarrano dormiat ostro:

istud vero incertum est. Gemmea enim certe, non gemmata, qui quorundam interpretum ad id eius dictum error est, designauit poeta. Sed crystallina, an onychina, an murrea, aut alia ex gemma facta, si quis intellegere vellet, in ancipiti reliquit: aut omnia potius communi omnibus vocabulo comprehendit: praesertim ideo, quod murrina eo tempore, quo Virgilius scripsit, rariora essent. Quod dicit Scaliger, gemmam murrina appellari, quemadmodum vitra et crystallina: de vitris sine dubio negamus: in crystallo id recte atque ordine fieri aimus. Crystallus semper in gemmarum classe habitatus est, hodieque gemma habetur. Quo minus autem Crystallina Iureconsultorum sensu in gemmis adnumerari vellent, alia ciuilis ratio vetuit. Gemmae enim in ornamento muliebri ferme, potiora vasa in suppellectili legata. At gemmea omnia esse vasa necessario intelleguntur, et suppellectilis pars: non sunt igitur comprehensa, si gemmarum vocabulum in testamento scribatur: quando gemmae ad cultum corporis, non mensae instrumenta sunt. De re supra diximus. Iam vitrea si quando, e nonnulla similitudine splendoris, honorem alicuius vocabuli a gemmis tracti meruerunt: id raro fit, et licenter, et pro ratione poeseos *καταχρησιμῶς*. murra contra, apud philosophos aliosque seueros scriptores, constanter gemma, et iure, appellatur. In exitu annotationis suae rectissime obseruat Scaliger,

murrac

conf. sup.
num. 50.

murrae vocabulum origine Latinum esse, et Latinam formam *murrina* a Graecis, non mutatis utriusque elementis, usurpari. Consentiant in eo Arrianus et Pausanias. *Μόρραν* illi constanter dixerunt et *μορρία* et *μόρρινα*: non *σμύρραν*, et *σμύρρινα*, aut *σμύρνια*, quemadmodum Salmasius etiam monuit. Id quod facile inconstantem suo quoque vitio sententiam Michaelis Mercati evertit, qui, ut Baro-
 nius de eo testatur, murrina veterum e myrrha (*d' Ambre gris*) facta olim fuisse censuit. Adeo ne rursus omnis veterum chorus infans et amens habendus sit, ut, qui longe rectius staten, myrrham, aliosque odores, cotidiano usu perspectos haberent, quam nos vix nuda eorum nomina, et quaedam utcumque mangonum adulteria, illi refinam in poculis non agnoscerent, et lapidem sub terra calore densatum crederent? Talia his qui volent persuadeat, quibus persuadebit nuperus scriptor, qui super aere Corinthio sententiam expromens suam, nihil aliud fuisse censuit, quam aes Cadmia fossili adiecta in colorem paullo gratiorem e rubro corruptum, quod orichalcum hodie pingui item Minerua dicunt. Talia quo pacto celebrari queant, nisi vel ab insignite securis in magna inscientia, vel ab eis, qui adeo contemnunt genus humanum, ut putent, se obtrudere ei amplectenda vana quaevis ac falsa posse. Secundum Scaligerum iam nemo voluerit se detineri in audiendo vel Stuckio, qui item porcelana esse, *καλαίνα* *οτρανα*, videtur putavisse, vel Bernartio, qui non vno nomine inferior, quae iam antea a viris doctis super quaestione de murrinis diligenter dispuncta fuerant et ordinata, ea omnia denuo turbat. Non ideo, quia e gemmis eximit Vlpianus, gemmea non sunt murrina, neque propterea reprehendendus erat Ge. Agricola, in quem et Plinium torqueri non potest Capitolini dictum, quod pro eis facit: et bene onychina ex onychē marmore alabastra intelleguntur, quibus sane ideo adfinia magis murrina, quam gemmeis reliquis: sed tamen gemmea quoque recte dicebantur. Non enim ex indomita duritie sola aestimantur gemmae: verum e coloribus, e raritate, e breuitate glebarum, quas natura producit: lapides nonnulli in gemmis, ut teneiores illis, censentur, qui eodem iure eademque vocabuli imponendi licentia, et marmora dici, et alabastra, et lapilli, si quis mauelit, possunt. Propertius quae coqui dicit, non eadem sunt fortasse cum murrinis, et quod coqui dicit, fictilia certe esse propterea non ait: sed idem sine vilo dubio Mercati sententiae refragatur. In

LX

Murra, *murrina*, Latina vocabula, non Graeca.

Mich. Mercati opinio eleuata.

Quam sit absolum, talia aduersus veterum auctoritatem comminisci.

LXI

Bernartii testimonium.

Obiectis ab eo paucis responsum.

C

his

Exerc.
Plin. pag.
143, b, F.

Antiqu.
conuual.
Li. III, c.
12. p. 539.
Ad Statii
filuas,
Coma Ear.
v. 57.

conf. sup.
num. 18.
n. 59, 58.
et inf. n.
62, 63, 72.

LXII
Testimonia
Gruteri, Mar-
sinii, Vossii.

Ge. Agricola
aduersus
Vossium
defensus.

LXIII
De murra la-
pide, eiusque
natura, expli-
catius.

LXIII
Qui fiat, vt
gemma dici-
catur.

his tamen omnibus Bernartii dictis modestiam viri cum doctrina coniunctam haud grauatim agnoscimus, ei que habemus gratiam, quod recte accepit verba ac sententiam Plinii; quod in expedienda quaestionis difficultate cum haereret, quae essent dubia ingenue est professus: quod noluit praecepto sibi iudicio venire aduersus tantas auctoritates, a quibus simul recesseris in re vetere atque obscura, anceps discrimen fubeas, vt et ipse verferis in errore, et alios erroris temere accuses. Eodem prope tempore Gruterus, in animaduersionibus ad Senecae opera, super murrinis nonnulla adnotauit, vbi videtur Plinii sententiam amplecti, ac putare, murrā gemmā fuisse. Neque alieni sunt ab hac opinione Martinius, et qui eius fere vestigia pressit, Ger. Vossius. Hic enim recte agnoscit, murrā fuisse lapidis genus: sed murrina certe vt fictilia, Scaligeri deceptus auctoritate, tractat, putatque, e murrā lapide contrito, eo que, cum in pollinem redactus esset, aquis macerato, facta olim ea vasa fuisse. Quam ob rem Ge. quoque Agricolam, vt qui talia non viderit, reprehendit. Sed salua res est: recte ac scienter accepit Agricola, quae Plinius tradiderat. Non massā effodi, vnde argilla fieret, scripsit ille, sed lapidem coloribus suis, cetera specie, atque ea magnitudine, quae sufficeret vasi potorio, perfectum. Deinde errabat in eo Vossius, quod e lapidis duri polline talia vasa confici posse, falso porcellanorum exemplo, putauit. Ea enim fingi e teneriore massa, quae argillae potius naturam habeat, hodie non est dubium. Murra autem, vt de ea iam nunc, secundum expedita veterum testimonia, distinctius paullo ac subtilius dicere liceat, sine dubio lapidis genus est, purissimi emendatissimi que. Tum eius natura onychi marmoris, et alabastro puriori, potius adfinis est, quam durissimis marmoribus, atque Iaspidi, reliquis que gemmis. Vincit autem alabastritem, atque onychitem, et Numidicum flauensque marmor, (*il giallo antico & i brocatelli*) gratissimi coloris varietate, et gemmas quoque plerasque eximia raritate, et fortasse quibusdam propriis vasi potorio, vini que seruandae fragrantiae, virtutibus, quas potest fieri, vt veteres agnoscerent, nos hodie, quemadmodum rem quoque ipsam prope, ignoremus. Murra igitur, cum esset talis, propter hanc singularem auctoritatem, propter coloris gratiam, propter raritatem, gemma dici et poterat, et vsu magistro ferme debebat. Nos hodie quoque talia multa celebramus, et gemmas vulgo non indocti dicimus, quae alii, eadem

de Benef.
L. VII.
cap. 9
in lex. Philolog.
in Etymolog. verbo,
Murra.

eadem venia digni, saxa malunt habere, aut lapillos, aut marmora. Adfinis in his natura spectatur, et ad ferenda super nominibus iudicia species aliqua et similitudo saepe sufficere creditur, incertis praesertim ac multifariam turbatis rerum talium finibus, neque satis ubique explorato, qua filices, qua marmora, qua lapilli, qua gemmae dicendae sint. Ex his existit, ut, si quis onycha indiscrete appellat murrā, siue gemmam intellegat, siue marmor hoc nomine cognitum, is propterea reprehendendus non sit, utriusque enim pariter adfinis habetur: gemmae, coloris et cuiusdam splendoris ac raritatis gratia: marmor, teneritudine naturae et reliqua specie. Itaque non omnino ratio fugit Boetium a Boot, qui suspicatus est, fieri posse, ut murra veterum Sardonychis fuerit genus. Nam quantum ad colores, aliqua in parte convenire murrā cum Sardonyche, dicendum est. Isti enim gratiam conciliat ex spadice et albo in rubentem aut luteum translucens splendor: illa fere ex luteo in purpuram transit: atque istud e Plinii quoque verbis potest intellegi. Tamen quadrifariam a Sardonyche distincta est murra. Purpureo primo colore: nam in gemma plerumque dilutior Sardae est, non purpurae color. Dein figura et situ colorum, quando maculas in giluo vndarum veluti quibusdam spiris circumductas habet murra: at Sardonyx strata colorum: in hoc emendatissimi generis crusta pallet: in murra hoc vitium habebatur Plinii testimonio. Post illa glebarum quoque brevitatem inter se distant. Murra enim tanta inuenitur, quanta sufficit in vasi potorio: Sardonychus anulis prope solis, ac digito gestari aptus, ad illam magnitudinem nunquam accedit. Postremo contumaci aduersus ferrum et harenas natura plurimum differt. Sardonyx, adamante solo vulneranda, durior est, quam ut obrodi dentibus vlllo tempore possit, quod in murrino accidisse Plinius scriptum reliquit. Non erat igitur causa, cur eam quorundam opinionem, qua putabant, esse nonnihil adfinitatis inter Sardonycha et murrā, cum ea se praesertim tueri Sidonii suffragio possit, tantopere exagitaret Salmasius, aut cur antea Guibertum reprehenderet Gretserus, quod scripsisset, *Sardonychis speciebus, et gemmis onychinis quibusdam variegatis, torno politis et elaboratis, indicia a Plinio murrinis data convenire posse*. Nam ut aliqua, veluti purpurae colorem et duri-
tiem, non satis considerata videatur Guibertus, tamen apparet, illa non ideo eum dixisse, ut probaret, murrā plane onychem fuisse,

LXV

Atque eadem
Onyx aut Sar-
donyx.

Boetii a Boot
opinio obiter
defensa.

LXVI

De Sardony-
che explica-
tius dictum,

LXVII

Doctorem vi-
rorum super
eo error.

Guiberti lo-
cus ab iniuria
defensus.

In opere de
Gemmis.

Conf.
omnino
Salmasius
in Ex. Pl. et,
si est tanti,
quae scripsi
de Sardon.
in Museo
Foss. Richt.
Pag. 186.
209. In
vase potorio,
quod
est rarum,
ligula spe-
ctatur fer-
me Sardo-
nychina.

Exercit.
Plin. tomo
I, pag.
144, a

LXVIII
Cur licuerit,
modo gem-
mam *murrain*,
modo lapi-
dem onychi-
tidem, modo
onycha, modo
Sardony-
chum, modo
succinum di-
cere, exem-
plis declara-
tum.

LXVIII
Rursus rerum
cotidianarum
exempla,

et ratio.

LXX
Quam prae-

se, aut Sardonychem, sed vt rem obscuram per adfinia illustraret. Et sane hanc veniam vulgo petimus, damus quae cuilibet, in re parum certa et cognita explorata quae, vbi non licet a praesenti exemplo gra-
phice ductis eam velut lineis designare, vt e similibus et cognatis describamus. Sic saepe alienis quoque, e quadam generis similitudine, aut ab vsus rerum cognitarum vicinia, depromptis nominibus, dicimus ea, quae noua sunt atque inuisa, neque adhuc suo ac proprio vocabulo insignita. Itur autem per genera eorum, quae dicenda sunt, per finitimas species, vt aliqua similitudine ea, quae sunt rara et antiqua, aut noua et indicta, dicamus. Id hoc pacto et factum est semper, et fiet in posterum, neque ea est illorum, qui in litterarum studiis ac doctrina versantur, neglegentia; sed quaedam necessitas, quam imperat non tam infantia scriptorum, quam vsus atque inscientia legentium, quibus rem notis vocabulis, per quae sola potest, demonstrari oportet. Sic nonnihil saepe intellegunt per vicina res edocti nomina, qui nihil eorum cepissent, si vera et propria, sed inaudita, ederentur. Quod si quis igitur docendi causa onychis aut alabastri genus murrain, aut Sardonychi quodammodo similem diceret, rectius ac perspicue magis diceret per adfinia, quam qui summo genere indicato, lapidem sub terra concretum, coloribus spectandum. Talium cotidiano de antiquis praefertim disputantium vsu omnia sunt plena. Licebat multa subtiliter, inuento aliquo scito ac proprio vocabulo, distinguere: sed communi, eo quae minus apto, sed ab aliqua similitudine ducto, lubentius vtimur cum vulgo: scientiam nobis seruamus. Hac lege tormenta passim docti indocti quae dicimus, in quibus nihil est tormenti: triremes hodie, in quibus trinum nihil est, cum vnis transtris, non ternis, regantur: exscriptos codices, in quibus nihil est scripturae, sed machinae opus: sculpta, quae trita sunt aut scripta: atque id genus alia innumera-bilia. Lucas boues dicebant veteres quidem explicatius, trito et co-
gnito vocabulo, quam elephantos, nouo: non quod hoc nescirent, aut quod esset aliquis priscorum hominum adeo rudis, vt, quid dista-
ret vtriusque animantis natura non videret, sed vt quocunque potius vocabulo noto, quam nouae rei nouo, vterentur. Ista populo sunt concedenda a doctissimis quibusque, qui eius vsum maiore com-
pendio saepe sequuntur, quam seueram proprietatis legem. Iam nullum est aliud facile argumentum, in quo plura verbis non pro-
priis,

priis, sed per adfinia, dicere oporteat, quam res gemmaria. fertim locum habere in re gemmaria, ostenditur. Omnes, verbi causa, gemmae appellari posse lapilli, tanquam communi earum genere edito, videntur. Ex his lapillis alii gemmae habentur ab aliis, alii non habentur. Saxa item quaedam marmorum in classe censentur ab aliis, atque ab aliis in ordine gemmarum. Smaragdon, Chrysolithon, Carbunculum, Adamanta, et quae sequuntur, agnosci, et his nominibus indicari a quibusdam, peruulgatum est, quas alii item non imperiti gemmas hoc caractere, his vocabulis noscendas, non admittunt. Est nonnulla in finibus quoque regundis difficultas, inter Smaragdon et Prasium, et Iaspida, et Achatem, et Onychem. Sardonychem aut ignorant multi, aut eius generamiscunt et confundunt. Antiquorum quoque aliquis in hoc argumento dissensus exercet studiosos. Nostros homines a vero longius deduxit, cum inopia exemplarium, quibus inspectis, et signis rerum atque argumentis certis inuentis, antiqua firmarentur vocabula, LXXI Augetur haec varietas alia difficultate. tum etiam, cum fiducia quadam coniuncta huius saeculi licentia. Ge. Agricolae probabilem diligentiam pauci sunt aemulati. Itaque fit, quod supra monui, ut in re ferme incognita non id quaerendum sit, quam propriis rem nominibus, quae obscura futura erant, dicamus, sed quam tritis vulgo et perspicuis vocabulis, quae fere ex adfinium et similium ei rei, quam describimus, sunt genere petenda. LXXII Inde natus est quidam sensus per murrarum dissensus. Hac certe sempse lege factum est olim, neque est propterea mirum, si quis veterum gemmam appellavit murrarum; ut Virgilius fortassis, ut Seneca, ut multi: si quis contra dixit, in gemmis eam non esse; ut Cassius Iureconsultus: si quis onychem appellavit; ut Propertius: si quis onychitem lapidem; ut Appianus: si quis succinum, a quadam similitudine, ut Apuleius: si quis comparavit denique cum crystallinis; ut multi: cum onychinis; ut Lampridius: cum Sardonyche; ut Sidonius. Possunt enim haec omnia dici aliquo pacto de murrarum. His dictis velut in transitu atque aliud agendo eleuauimus argumenta Gretseri, quibus opinionem Guiberti, siue Gilbertum dicere mauelis, ut parum firmam, ita non improbandam tamen, utcumque oppugnauit. Quemadmodum Salmasius quoque Guiberti libellum, quem legerat, iniuria saepius, quam iure, vellicat ibi, ubi de Sardonyche et Onychite praeclara annotauit in Exercitationibus Plinianis. At deceptus erat, nisi fallor, Gretserus eo, quod sola ac nuda Plinii verba sequeretur, neque rei gemmariae, ex LXXIII Ventum est ad Gretserum, quem interea labantem in viam restituiamus.

LXXIII
Verioris fu-
per murre
sententiae
postlimi-
nium.

Guibertus se-
cundum Gret-
serum lauda-
tus et Bulen-
gerus.

LXXV
Gretseri dicta
percententur.

Haec opinio,
quae et Bege-
ri, non est
admittenda.
Reliqua
omnia prae-
clara et cum
nostris cogi-
tatis con-
sentientia.

ipsis metallorum glebis discendae, vsum haberet. Verumtamen agnoscenda est et illius, et duorum praeterea doctorum virorum, qui exeunte ferme saeculo post Christum natum XVI. scripserunt, insignis super murrinorum antiquitate diligentia. Illi enim de his vasis congruentia, atque sine dubio meliora, litteris consignauerunt copiosius, quam qui ante eos hanc quaestionem tetigerunt auctores. Facile intellegent rei librariae studiosi, praeter Gretserum, in mantissa ad primum de sancta cruce tomum, me designare Nicolai Guiberti librum de murrinis sigillatim scriptum, atque ea, quae Iul. Caesar Bulengerus super eo argumento inter alia edidit. Sic autem in ea re explicanda versatus est Gretserus, vt primum auctoritatibus veterum probaret, murrina vere lapidea fuisse: Plinii quidem, qui in libro gemmis enarrandis destinato describeret, cumque eis, et cum crystallinis, murrina semper coniungeret: Pausaniae, qui in lapideis haberet etiam: Arriani, Senecae, aliorum; quod de eis illa, quae supra inspeximus, litteris consignata reliquissent. Deinde disputauit, quam nulla in re conueniret porcelanis cum murre, Scaligeri de illis tradita, cum verbis Plinii super hoc genere, contendens. Non adeo obesos videri veteres, vt quae essent fictilia, cum in manibus haberent, non agnoscerent. Hoc eodem argumento Bellonii sententiam euertit, qui e conchis quibusdam confecta, et dicta ab illis, tanquam a murice murrina, voluerat. Propertii illo utcumque elego defendi Scaligeri aliorumque sententiam non posse. Focos fortassis a Poeta, secundum licentiam artis suae, illas sub terra specus dici, in quibus humor naturali in lapidem calore densaretur. Fortassis non de vera et germana murre eum versiculum accipiendum esse, sed de adulterina, quae reapse in caminis, quemadmodum alia vitra, coqueretur. Fortassis id significare poetam, quod gemmis quoque aliis accideret, vt igni emendarentur murrina. Arrianum plane putare pro Gretseri sententia. Satis enim ex comparatis eius inter se dictis apparere, murrinam eum existimasse lapidem esse, et nasci Diospoli; non arte ibi fieri: praesertim quando Theophrastus testatur, Thebis Aegyptiacis alabastritem nasci. Thebas autem Diospolin esse, notum est: et murrinam dici posse alabastritem, et dictam subinde fuisse, equidem supra demonstraui. Iureconsultos quoque a fictilibus murrina diligenter separare: Plinium autem genus alterum alteri bis etiam opponere. Mercati argumenta vim habere nullam:

a cap. VII.
ad cap. XII.
p. n. 912.
ad 926. sec.
ed. Ingel-
stad. a.
1616.
de Conuiu.
Rom. Li.
III, c. 13.

c. 8.

c. 9.

P. 917.

Li. 35. c. 12.
c. 10. p. 920.

Cat. Bibl.
Caroli
Maur. le
Tellier Pa-
ris 1693.
p. 416, b
Thes.
Brand. vol.
III, p. 186.

nullam: nec eos audiendos ideo videri, qui e myrrhæ arboris lacrimis ea pocula confecta fuisse contendunt. Guiberti de murrinis liber ex instituto conceptus hoc titulo, quantum comperi, inscriptus prodiit. *Affertio de murrhinis aduersus quosdam de iis minus recte differentes: auctore Nicolao Guiberto Lotharingo D. Francofurti ap. Vuechel. 1597. octonis.* In Catalogo Bibliothecae Tellerianae titulus, iudicio an errore incertum, sic est conceptus: *Aff. de murrhinis, siue de iis, quæ murrhino nomine exprimuntur.* Guibertum Antonium non recte illius assertionis auctorem appellat Begerus. Antonius enim Guibertus Costanus, Iurisconsultus, et apud Tolosates professor doctrinæ atque artium bonarum, alius fuisse atque ille Nicolaus, sed eodem tempore videtur scripsisse. Extat certe in museo meo eius Polyhistor libellus, quaedam rerum antiquarum electa complexus, et formis stanneis excussus Hanouiae a. MDCLXXXVII. octonis. Haec paullo subtilius, quam pro re tantilla, ideo adnotauimus, quod libri illius de murrinis qualiscunque exemplum, in instructis adeo multorum nostra quæ bibliothecis, in hac abundante rei librariæ Lipsiæ copia, hac aliorum pro nobis diligente opera, qua illud alicunde aliquo modo expediretur, conquiri adhuc nullum potuit. Non sane multum referre videbatur, istud, quidquid est, legeremus, an minus. Veri simile enim est, omnia ferme eadem ibi haberi, quæ apud Gretserum leguntur, diuersis verbis, congruente procul dubio sententia. Sic argumentum, sic dicta eorum ferebant, ex quibus sua vterque hausit, atque aduersus quos vterque scripsit. Qui in inscriptione libri a Guiberto notantur, *minus recte de murrinis differentes*, Cardanus scilicet et Scaliger vterque, et qui eos secuti tum fuerant, intelleguntur. Difficulus autem eo ipso tempore, quo prodierat Guiberti libellus, copiam eius se nactum fuisse, Gretserus testatur: quo minus mirere, eum hodie latitare adeo paruum, argumenti adeo rari ac neglecti. Scilicet ignoratus, et situ squalidus, passim sine dubio absconditur pone illa onera bibliothecarum, quæ voluminum ingenti numero ac pondere aestimanda, ambiciosius quam vtilius non norunt, nec legunt, sed congerunt atque exstruunt hoc tempore sane multi. Nimirum aestate illius anni, quo Guiberti liber prodiit, se suum de murrinis ad ea, quæ de sancta cruce, commentarium scripsisse, Gretserus ait, deinde se nundinis autumnalibus Francofurti ad Moenum propositum Assertionis titulum vidisse.

LXXVI
De Nic. Guiberto nudum indicium.

Atque obiter de Antonio Guiberto.

LXXVII
Libri ipsius copia non fuit:

LXXVIII
atque olim non erat.

LXXVIII
Gretseri de eo testimonium.

Tandem,

LXXX
Bulengeri in
murrinis de-
scribendis di-
ligentia.

LXXXI
Iac. Palmerii
opinio.

LXXXII
Cl. Salmasii
sententia,

quae disce-
ptatur.

Tandem, librum ipsum cum nactus esset, *cupide euoluisse, multaque ibi de murrhinis praeclare et erudite disputata reperisse*. Sua dehinc quoque aliquo tempore preffit, curas secundas, et in Guibertum ferme animaduersiones, assertionem illius excitatus, adiecit, *cum illo*, vt fatetur, *operam pro veritate tuenda iuncturas*. Eius iudicium secutus Bulengerus, dicta veterum de murrinis breuiter, sed adcurate, percenset, ac Iulii Scaligeri, qui porcelana esse voluerit, auctoritatem eleuat. Super focis, quos Propertius memoraret, aut admitte-
tendam esse Gretseri opinionem, aut poetam ex vulgi sensu atque errore scripsisse intellegendum. Obsidianum vt arte olim album fecerint, ita murrinum quoque fecisse veteres, e Plinio sciri. Reliqua Bulengeri talia sunt, qualia nos aliorum quoque dicta supra memorauimus. Istud in transitu obseruandum est, quando scribit, murrinam nosci, *circumagentibus se maculis in puluerem*, operas in exscribendo sine dubio peccasse. Sunt enim Plinii verba sic constituenda, vt pro puluere legamus, *in purpuram*. Apud Iac. Palmerium quoque nouam aliquam super murrinis sententiam me legere memini. Is enim, in Athenaeo cum inuenisset, fictilia quaedam, vt suauior ex illis potus accideret, variis olim odoribus, ac praesertim myrrha cum argilla in vnā massam coacta, infici ac fieri sueuuisse, putauit posse contingere, vt ea sint veterum murrina, fictilia nimirum, atque a myrrha lacrima hoc nomine dicta. Verum istud nullo pacto esse admittendum, ex eis, quae supra sunt disputata, abunde constat. Neque eum adiuuat auctor, quod Athenaeus illorum fictilium quaedam dicit *ἐν τῇς κέπτου παραγόμενα*, nam certe hoc pacto fuissent in calicum Alexandrinorum genere, qui fictiles ac vitrei: non plane illa Arriani e Thebaide murrina, aut murrea. Haec talia permouere Salmasium, virum adeo sublimi doctrina, adeo multis raris que litteris instructum, debebant, vt discedendum sibi esse putaret a Scaligerorum sententia. At maluit tamen eam, his inuictis difficultatibus obseptam, sic probe ab hominibus non indoctis oppugnatam, et propterea, secundum ea quae diximus, sine vlla cunctatione explodendam, denuo in medium proferre, ac defendere, porcelana nostra eiusdem esse naturae cum veterum murrinis. Vrget enim, murrina aliquos contendere facta fuisse ex onychae gemma: onychina ex marmore, quod sit absurdissimum: sequi enim inde, veteres onycha ipsam murrinae vocabulo dixisse:

de quo

de Coniur.
Rom. Li.
III. c. 13.

Li. 36. c. 26.

Exercit. in
opt. fere
auctores
Graecos,
pag. 517.
Deipnos.
Li. XI. c. 2.

In Exerc.
Plin. ad So-
linum.
pag. 144.

de quo sit altum in tota antiquitate silentium. His dictis Guibertum, nisi fallor, petit, et Gretserum. Nos vero, ex onyche gemma murrina non fuisse facta, concedimus. Haberet ea opinio difficultates nonnullas, quas omittit memorare Salmasius. Sed non damus, eos, qui istud in re obscura putauerunt, absurda ac toti antiquitati adeo absorta tradidisse. Inuenerant, gemmea dici murrina; mox, designari ac describi tanquam ex onychitide facta. Licuit errare, miscendo proxima. Nimirum dices, onyx, onychitides, alabastrites, murra, res una atque eadem veteribus est, et omnium illi scilicet horum naturam ignorauerunt, qui, quod vnum esset, diuersis, ut diuersa, vocabulis dixerunt? Haec illius sententia. Sed bona verba, Salmasi. Sumimus, veteres non errasse in murra, quod ais; quia neque in onyche, quod negas. Damus, errasse recentiorum aliquos, quando *murram* dixerunt cum onyche gemma conuenire. Sed absurdissimam esse eam opinionem, nullo pacto concedimus. Erat enim leuissimus is error, ac ferme necessarius, in rerum et verborum affinitate, in hac munditiarum veterum obscuritate, in inopia exempli, ex quo naturam murræ indagari liceret. Neque illi, qui sic leuiter errauerunt, adfirmauerunt propterea, nihil inter reliquam onychem ac murram interesse, et veteres rem plane vnam duobus vocabulis dixisse. Sed putauerunt scilicet, summum genus Onychem esse gemmam; dein subiecta ei genera, Onychem, verbi causa, Arabicam; Sardonychem; Murram, cetera: itaque omnem murram dici posse onychem; non contra onychem omnem, murram; quemadmodum omne vinum recte liquorem dicas, non contra. Sic nos, quando per adfinia euntes onychitidem modo, modo alabastritæ genus, murram dicimus, nihil neque crudum dicere, neque falsum atque absurdum, putamus. Deprehensa enim lapidis natura, verba ad rem adcommodamus. Lapis, qui nascitur, omnis, haberi aut gemma, cultui, aut marmor, testis aut vasis aptum, quod genus fere alabastrum, aut silex, aut caementitius, et si qua restant, potest. Gemma censetur, colore, splendore, natura indomita, eaque ferme paruis glebis rara: marmor, demta glebarum breuitate ac summa duritia, reliquis bonis: alabastri lapis, si hunc a marmore, quod non est opus, distinguas, teneritudine quadam texturæ, et colore fere gratiore, et rursus glebarum aliqua breuitate: reliqui lapides, suis quisque vitiis aut commoditatibus. Iam, murra, quo sit in genere, quaeritur. Sunt autem

adeo incerti, ac fere permixti, inter gemmas, marmora, atque alabaſtri lapidem, ſines: vt aliqua marmora, atque aliqua alabaſtra, gemmas, mox alabaſtri lapidem omnem marmor appellare, ſi cui libeat, plane liceat. Gemmam igitur murrā veterēs quoque ſuo ſibi iure dixerunt, vbi colores, nitorem, raritatem, breuitatem glebarum, non etiam duritiem, ſpectauerunt. Nos, quia ad abſoluendum gemmae indicium indomitam illam contumaciam requirimus, explorato iam nunc huius lapidis ingenio, in gemmis eſſe iure ſummo murrā negamus; in alabaſtrorum genere eſſe aimus. Porro onyx marmor, onychites, alabaſtrites, adeo in extremis illis inter marmora et alabaſtri lapidem ſinibus, colore quoque indiſcreti, haerent: vt alterum alterius vice ſine magno errore dicere poſſis: et murrā vt liceat habere, quemadmodum alabaſtri genus, ita ſiue onychitidem, ſiue alabaſtritem dicere, ſed emendatiſſimum rariſſimum que. Fallor, an aliqua quoque partium ſtudia in illam innocentem quaestionem a Salmaſio aliis que tum admiſſa ſunt hodieque admittuntur: ne illa tanta Gallorum ac Batauorum lumina falſum tenuiſſe: ne hi contra, ſodalitatis ſuae inuidia apud pleroſque minus probabiles, vidiſſe verum putarentur in re tali, in qua acutum cernere prae reliquis Bataui ſuperiore tempore ſunt exiſtimati. Adeo ne certare odiis liceat, vt in vetuſtis talibus ac ſepultis, ſincero legendorum monumentorum ſtudio eruendis, illae ſacrorum partes valeant? Nobis quidem ſit integrum, paucis iſta tetigiſſe, et Salmaſii dicta omnia ſigillatim non expendiſſe, praefertim quando inter alia ibi egregie diſputata, praeter ea tamen, quae Scaliger minor in medium ante protulerat, noui ad hoc argumentum, et firmi adeo, nihil contulit. Eſſet nobis actum agendum in eleuandis eis, quae in promptu ſunt. Multorum enim in manibus Exercitationes Plinianae iure ac merito habentur. Eandem ob cauſam vel Pitifci, qui omnia

LXXXIII
De partium
quibuſdam
ſtudiis in re
tali non ad-
mittendis.

LXXXIII
Salmaſii alio-
rum que con-
ſona ſuperio-
ribus tradita
verbo eleua-
ta.

LXXXV.
E turba exi-
mendi, qui
verum vtcun-
que viderunt,

super murrinis, dum Salmaſii compilat ſcrinia, denuo miſcuit, vel aliorum recentiorum quorundam dicta poſuiſſe, nihil attinet. Illi enim agmine facto tantas Scaligerorum ac Salmaſii auctoritates, cauſa non cognita, ſecure ſequentur, ferme eadem, vbi de murrinis ſermo eſt, repetentes ita, vt etiam porcelana noſtra et Sinica, ſumto a veteribus vocabulo, murrina vulgo dicant. E multis, qui eius opinionis aeſtu ſe abripi paterentur, exeunte ſuperiore ſaeculo ex errore vtcunque emerſerunt vnus et alter admodum. In his ſunt, Ioh. Ioh. Henr. Henr. Eggelingius, et Laurentius Begerus; quorum ille libro ſin-
gulari

in Lex.
Ant. verbo,
Vasa Mur-
rina p.
1035.

Ioh. Henr.
Eggeling.

Myſteria Cereſis et Bacchi in Vaſculo ex vno Onyche Sere- niſſi Dni Ferdinandi Ducis Brunſuic. Bremae 1682. quaternis. Theſ. Br. Vol. III, p. 186. 187. p. 6, 7. pag. 47.

gulari myſteria Cereſis et Bacchi, in vaſe gemmeo inuenta, cum illu- ſtraret, e murrinis veterum id vaſ duraviſſe contendit: iſte, in The- ſauro Brandenburgico, vaſ aliud pictum dedit, atque in eo interpretan- do diſputat, gemmam eſſe murrā, non argillā, aut lapidem figli- nae aptum, id quē Brandeburgici muſei donum e murrinorum ge- nere videri. Verum Eggelingius in titulo, et ferme initio operis, atque eius in fine, appellat ac deſcribit onychem potius, quam mur- rā, et de coloribus, vtut *venas* dicat *in eo mire ludentes*, et colores artificis ſolertia ſcite in ſigna conuenire, certi atque expreſſi nihil anno- tat, neque conuenientem murrāe duritiem, quod oportuerat, ab illa gemmarum, diſtinguit. Gemmam enim onychem cum onychitide, qui tener, et alabaſtris, niſi fallor, propior, atque vnus murrāe genere propinquo maxime adſinis eſt, ferme miſcuit, maiore ad ſummam hiatu, quam pro ingenii modo, hanc diſquiſitionem exor- ſus. Begerus autem ſic vaſ ſuum deſcripſit, vt non magis ſubtiliter de venis et coloribus explicaret, ſed illos fere cum onyche gemma communes habere, intellegi pateretur, non in luteo ac purpureo circumagentes ſe maculas, quae vni murrāe conuenirent, et mino- rem multo, quam gemmis reliquis, duritiem. Vtrum quē adeo vaſ facile deprehendimus, quantumvis egregia raritate ſpectandum, dici tamen onychinum aut achatinum potius debere, quam murrinum. Namque, vt facile demus, interdum onychina dici, quae ex onyche marmore vaſa: ita in vniuerſum negare, onychina facta fuiſſe, atque extare hodieque ex onyche gemma, quod facit Salmaſius, non au- ſim. Atque illius ſententiam ſane confutat vſus, qui non modo in- ſpiciendas praeſebet onyches *Camei* dictas, quas onychum eſſe e genere rursus gratis negat Salmaſius, atque eas veterum ſententia, manifeſto quē caractere, emendatiſſimas, et ſignis veterum aſperas, vola manus expanſae aliquanto maiores: verum et vaſcula onychina plane gem- mea. Id cum ſentiremus, infra verſibus vtcunque noſtris *onychens ſcalptam*, non ſcalptum, vna cum murrinis et cryſtallinis celebrauimus. Atque illud quidem, quod guttum dicit Eggelingius, parui ferme canthari, aut vrceoli miniſtratorii rationem et figuram, ex veterum in- genio obtinet: iſtud a Begero editum, tale eſt prope, quale alaba- ſtrum vnguētis ſeruandis aptum appellare vulgo veteres ſolebant, in elenchi vel pyri formam, vt deſcribit alabaſtra Plinius, ſaſtigiatum. Iam nihil attinet ſcire, inter recentiores ſcriptores Harduinum quoque

Eggelingius, Begerus, Har- duinus admo- dum.

LXXXVI

Eorum tamen in rem prae- ſentem dedu- cta quaestio- ne error.

LXXXVII

Onychina ſunt, aut A- chatina, quae duo adhuc murrinorum nomine edita fuerunt.

LXXXVIII

Harduini obi- ter mentio.

quoque hanc partem sententiae de murrinis, quae vera est, in annotationibus ad Plinium defendisse: quando haec omnia non eo valuerunt, quo minus hodie docti quoque viri in ea re vulgo errent. Sinica enim porcelana, et murrina, tanquam praedudicata quaestione, et ut si in re certa versarentur, eodem plane ordine et loco, quam quae sunt simili natura et artificio creta, mistis quoque inter se vocabulis, habent. Hanc ob causam fuit certe operae pretium, ad eximendum ex animis peruulgatum errorem, de novo egisse de murrinis, etiam si contigisset, ut ea quaestio satis pro dignitate subtiliter que haberetur antea tractata. Verum, ubi Guiberti et Gretseri diligentia nondum

Li. 33,
cap. 1,
Li. 37,
cap. 2.

LXXXVIII
Perspicua ex
illis disquisitionis nostrae
utilitas:

LXXXX
quo pacto
constituta.

LXXXXI
Tortius quae-
stionis vera
comprehensio.

LXXXXII
Praescriptio
de porcelanis,
num fictilia
sint dicenda.

fatis esse praestitum his, quae dici in contrariam partem possunt, intelleximus: eamque causam postea, centum ferme et quinquaginta annis, postliminio erroris occupatam iacuisse et corruptam: tanto lubentius erat nobis haec assertio permittenda, quanto est verius, atque honestius, antiqua, obscura, ac diu ignorata interpretari. Recte autem nunc demum, quae et qualia sint murrina, non conuellendis argumentis stabiliuisse mihi videor, quando nullo pacto opinionem aliquam, et sententiam diuinando repertam, sed verissimos Plinii aliorumque veterum sensus, verba eorum cum cura ponderando, proposui, atque in rem velut praesentem deduxi. Ita que non tam ego, quam consentiens potius veterum fides, me utcumque interprete, sero cognita, conuellit atque euertit opinionem a Cardano, Scaligeris, Salmasio, aliis que a viris sane doctis, operosius quam consultius defensam. Scilicet, ut iam nunc rem omnem breuiter comprehendam, veterum vincit auctoritas, ut credamus, murrina e lapide murra, ut onychina aut alia gemmea, aut alabastra, e suo quaeque metallo, harenis, celte ac torno excavata elaborataque fuisse: fictilia non fuisse: neque adeo cum Sinicis villo pacto comparanda. Si quem turbet Propertii elegus; aut murrea et murrina differre: aut poetam talia non praestare: aut vulgi opinionem, raris tum id genus vasis, abreptum, nisi deceptum, aut aliter explicandum esse: in summa, nihil auctoritate eius aduersus Plinium effici. Contra aliquam eius assertionis partem nouo argumento adhuc pugnant viri docti, vrgent que, Sinica ac Misnica nostra longe perfectiora esse reliquis, quae ex argilla fiant, fictilibus, ac velut mediae inter illa et vitrum naturae. Vel propterea veteres porcelana vera cum reliquis fictilibus non miscuisse, sed alio & nouo

nouo nomine murrina videri dixisse. At nos facile damus, non fictilium modo genere reliquo, sed vitris quoque omnibus, perfectiora meliora que esse porcelana. Ceterum, quia maximam partem substantiae trahunt ex vitri natura atque artificio, operisque causa plane sunt fictilia, quia fingi ea necesse est, fieri sane nullo pacto potuit, ut delata in manus veterum, qualia essent, ne agnoscerentur, et communi, siue fictilium, siue vitrorum vocabulo, ne dicerentur: sed, ut potius vtris que, tanquam diuersa, quod factum esse supra vidimus, opponerentur. Porro, cum praeter Obsidiana vitra alicuius murræ quoque, quae ad imitationem verae arte fieret, in veterum monumentis extet mentio: in procliui est sine ullo dubio, fuisse ideo quoque murræ, quae vitrum non esset, neque arte fieret. Iam vocabula murræ ac murrinorum, quaeri a multis, quam originem habeant, solet. E myrrhae arboris lacrima qui putauerunt ea pocula confecta fuisse, inde videlicet nomen deduxerunt. Eodem respexerunt, qui opinati sunt, fieri potuisse, ut fictilia odore myrrhae per argillam subactae infecta murrina dicerentur. A sapore velut vnguenti, quem Martialis in eis quodammodo laudauisse visus est, *myrina* dici potuisse, cum hanc lectionem defendant veteres libri, qui crederent, fuerunt. Fuit fortassis, qui a maculis *murenæ* pictis murrina putaret dicta esse, ut Bayssio memorante Ianus Lascaris, et assensus ei Stuckius. Alii a colore gemmae, quae myrrham lacrimam imitaretur, murrea et murrina, ut cerea et flauentia pocula, dicta fuisse crediderunt. Sed hi quidem omnes eo nomine non sunt audiendi. Nam quod ad colorem myrrhae, ut alia, de quibus supra egimus, iam nunc missa faciamus, ea, nisi fallor, non flauet laudatissima, sed improbatur quae est picei coloris. Flauet autem pix ex arbore destillans, ut omne resinae vulgaris genus. Igitur vera myrrha alio colore noscenda est, Dioscoridis aliorumque indicio. Ob eam causam *murreus onyx* apud Propertium non a myrrhae colore, quo neque ipse emendatissimus onyx, siue, si malis, alabastrites conspiciendus est, sed a *murra* onychi, qua texturam potius, si hoc vocabulo describi debet tenerioris lapidis natura, quam qua colorem, respondente. Rem enim qui oculis subiiciunt, nullo negotio vident, quidquid contra dicat plurimis instructus litteris Salmasius, non omni modo flauere antiquissima alabastrites, quae in museis spectanda exhibentur, frustra: sed pallere potius, quod erat

LXXXXIII

Fuit murræ
vera, non ficti-
lis, quia et
falsa fictilis.

LXXXXIII

Murrina vnde
sint dicta, opi-
niones variae.

LXXXXV

Non dicuntur
a colore
myrrhae.

de Vasc. p.
270.
Ant. Conu.
III, 12.
ut Broctu-
sus sup.
num. 10,
p. 3.
f. num. 10.

in Exerc.
Plin. ubi
de Sardo-
nyche.

in murra vitium. Et melleus color, quem in alabastrite laudat Plinius, si recentis, ut conuenit, mellis est, pallori propior, quam flavo. Non igitur poterant cum ceris et succinis plane componi et comparari alabastra, atque ex onychitide vasa: murrina, ut equidem opinor, possunt. Neque est propterea reprehendendus Apuleius,

LXXXXVI qui succinum dixit, cum intellegeret murrā. Possunt etiam, ut
De alabastrite flauentia saxa alia, tanquam in argumento proprio, paucis persequa-
ac de marmo- mur, cereae dici Numidicae crustae, quae et Nomadum saxa poe-
ribus flauis tis quidem: potest Thasium item aliquo pacto marmor. Scio ali-
obiter. ter tradidisse nuper virum doctum in egregio de marmoribus an-

LXXXXVII tiquis opere, et in albescentibus saxis Thasium habuisse. Verum nobis
Thasium, si haec de marmoribus veterum argumenta ante non paucos annos di-
album fuerit. stinguentibus, aliqua aliter sunt reperta sat graues ob causas. Et

Thasium quidem marmor Plinius inter maculosa aperte numerauit: non est igitur album. Seneca Numidicas crustas cum dixisset, Thasium eis crustis iungit ob aliquam sine dubio adfinitatem, siue coloris flauī, siue quod pictum esset et varium: ad crustas enim veteres marmora picta et varia potius secabant, quam alba. Quod si vno in loco haec duo marmora iungi solebant, erant inter se similia, et fuisse propterea Thasium in flauentibus, credibile est. *Rarum* id olim in aliquo spectaculum templo Seneca idem dicit. At albescentia marmora, quae Italia quoque daret, nec magnopere spectanda, neque vnquam rara. Signa tamen ex eo facta Plinius dicit, quod conuenit albescentibus saxis ferme solis. Nimirum adnotauit id Plinius, ut rarum, veluti id in Lesbio quoque, quamuis maculoso, et in Porphyrite, tentatum a quibusdam, sed improbabili ausu, scimus. Iam vero flaua marmora non plane abluunt a colore corporis humani. Haec licuerit disputasse, quia illa saxa murræ quodammodo adfinitia fuerunt, quae flaua habenda est, non eo aureo flauo saturata, quo Numidicum interdum inuenitur, (*il marmo giallo antico*) sed nec eo pallore dilutior, quo alabastrites plerumque habetur: non tantum lucis transmittens, quantum saepe alabastrites, sed non sic opaca, ut Numidicum aut Iaspis. Mediae igitur, nisi fallor, fuit inter utrosque naturae: sed eadem coloribus macularum, et quodam suo ingenio, his non modo saxis omnibus, verum etiam gemmis multis superior. Sed marmorum gemmarumque colores utcunque nuper in alio opere sum interpretatus: de murræ vocabulo in

Milcsfar.
Li. II. pag.
123. sec. ed.
Elmenhor-
stii.

Li. 36,
cap. 6.
epist. 56.

LXXXXVIII
Murrā inter
saxa flauentia

Mus. Foss.
Richt. vbi
de Marm.
prae-

praesenti agamus. Id vnde ortum sit quaerentibus denique, vt non explorate vera, sed aliquo tamen pacto verisimilia, atque vnde aliquis in veram fortasse originis eruendae deuenire viam possit, respondeamus: quae sequuntur, non abiicienda esse opinamur. Apud Pomponium

LXXXXVIII
Aliqua vtcun-
que super ori-
gine vocabuli
murrinorum
diuinatio.

Li. I, c. 2. Melam *Murrani* in Asia populus legitur constanti veterum librorum fide, pro quo vocabulo Isaacus Vossius e coniectura ac licenter rescripsit, *Mariandyni*, quod recentia ab eo tempore inuasit exempla. Quid si a *Murrani*, aut *Muriani*, murrina et murrea ideo dici coeperunt, quod ab eis ad alios per commercia primum haec vasa peruenierunt? Non, quod ibi fierent: sed quod inter eos primum cognita, peti inde potissimum crederentur: quemadmodum *les jambons de Mayence*, Westphalorum penus; *les porcelaines de la Hollande* et *celles de Dresde*, quae Sinica ac Mishica verius debebant; et mul-

C
Murrani vel
Muriani po-
pulus.

ap. Golz. in ta alia ad hunc modum. Quid si ab vrbe Myrina *myrea*, sic enim Graec. tab. subinde scripta in veteribus membranis inuenias, mox *murrea*? Nam XIII, p. certe ab re non abludit, quod in omnibus eius vrbis numis vas adiectum, et veluti cantharus aliquis, spectandus exhibetur. Antonius Bulifonius marmoris antiqui Puteolis reperti non contemnendas edidit ex aerea tabella expressas lineas, in quibus vrbis Myrinae simulacrum manu sinistra tenet vas capreoli capite insignitum, trullae vel cymbii specie. At trullae ex murra prae reliquis pretiosissimae memorantur. Verum has super vocabulo fortasse nugae perfunctorie, neque multis verbis scribendas, eorum que studiis dandas putavi, qui in talibus, quantumvis incertis ac saepe vanis, nonnihil operae collocandum esse existimant. Maiore nimirum cum emolumento quaeremus, si rerum antiquarum hoc naufragium, e tot millibus murrinorum, quae omnia cupide olim per omnem orbem Romanum emta, auro contra cara non essent, atque ideo studiosissime seruarentur, si hoc inquam naufragium, vasa pauca, quemadmodum aliae vetustatis reliquiae, non euaserint, hodie que in museis spectanda? Tum si extet aliquid eiusmodi, quare a viris doctis, secundum Plinii descriptionem, non sit agnitum, et vocabulis murræ ac murrini insignitum? Solet enim fieri, vt rara veteris aevi monumenta facilius hodie appareant, quam cotidiana illis. Illa certe intentiore cura per manus velut fortunae maioris tradita, atque in direptionibus quoque pretii causa agnita, seruata, seposita fuerunt. Ista per neglegentiam et contemptum ferme abiecta sunt, protrita, et mox vetustate consumta. Magis

CI
Vrbs *Myrina*
vasis semper
immagine desi-
gnata.

CII
Si adhuc su-
persint murre-
na, quaesitum

CIII
Credibile est,
esse, sed non
agnosci:

quia rara
olim et cara,
qualia facilius
apparent.

au-

CIII
Cur multa-
rum rerum
veterum ve-
stigia intere-
ant, causae
eduntur.

CV
Non id mi-
rum, interiisse
pleraque, sed
hoc potius,
nonnulla
superesse.

CVI
Ia museis
utrumque
quaerenda.

CVII
Nascitur inde
nouum in
opinionem
Cardani te-
lum.

CVIII
Nominetenus
murrina edi-
derunt Egge-
lingius ac
Begerus.

CVIII
Nostris studiis
repraesentata
vasa utrumque
taliter.

autem admiratione speciei non antea visae ea deliguntur, custodiuntur quae, quorum hodie inueniendorum via omnis et ratio periit. Quae sane raritas gemmis veterum et marmoribus multis, et murrinae praesertim, contigit. Dilapsis enim olim ac deletis per grauissimos bellorum casus totis gentibus, quae metalla veterum et lapicidinas exercuerant in illis Graeciae atque Orientis locis, quae hodie aut raro, aut nunquam adeuntur: cum vix nomina, nedum commercia, earum rerum extent: in isto munditiarum vel contemptu, vel ignorantiae: in ista seruitute totius Orientis: in paupertate ac squalore Occidentis per tot ac tanta bella inuectis: quis ea olim, ante proauorum nostrorum tempora, vel quaereret, vel quis agnosceret inuenta? In raris adeo litteris, his tristissimis imperiorum, morum, sacrorum vicibus, vniuerso paene veterum orbe tanto tempore sub terris exaggeratis sepulto, non id est mirandum, quod interierunt pleraque magnitudinis Romanae vestigia: sed mirum est potius, quod aliqua supersunt. Affluentiae incredibilis et copiarum hoc argumentum est: quae e terra casu eruta supersunt, signa, vasa, numi veteres ac gemmae; quae deinde tot insidiantes fabrorum manus, et superiorum temporum inscientiam, ruditatem, contemptum effugerunt: eorum tantum esse, ut tot per omnem Europam musea eis instrui pulcre copioseque possent. In his igitur, cum tot spectentur veterum gemmae alia, tum vitra et fictilia: si vnum aut pauca murrina extent, quaeritur. Ego vero non negem extare: sed agnita adhuc non fuisse, museorum descriptiones probant: rara esse, nos quidem usus docuit, si quem rebus in talibus habemus. Eadem quoque ratio aduersus Scaligeri sententiam demonstrat, veteres vix habuisse, aut, si haberent, in pretio aliquo et auctoritate non putauisse, Sinica et porcelana vera: quod talia vasa pro veterum ingenio facta, aut eorum temporum notis signata, non apparent, neque libris eorum describuntur. Quae Eggelingius et Begerus murrina dixerunt, quanquam pretio aequare illorum naturam aut vincere longe hodie posse, facile concedamus, hoc tamen nomine appellari per ea, quae supra sunt animaduertenda, non poterunt. Ad finem properat haec disquisitio. Liceat 85, 86, 87 igitur paucis addidisse, ad confirmandam sententiam de murrina meam, eam quae sine dubio veram, in manibus versari his studiis atque huic qualicumque museo concessa ab amico, qui ipse instructissimi musei intellegens merito suo possessor claret, parua quaedam vascula, ony-

onychitidis certe aut alabastritae genus; quae, si non emendatissima e murra perfecta, neque aliquo magnitudinis miraculo spectanda, eorum tamen omnium, quae Plinius tradidit, argumentorum congruente ratione, murrina haberi appellari quae, ut equidem opinor, possunt. Urceolus ministratorius cum colo niuario, siue, si mauelis, quoddam parui canthari instar est: dein cyathus in coli ingenium atque usum formatus, cum sinu supposito, qui vinum, aut caldam, aut alium potum, exciperet: omnia torno docte sciteque effigiata. Lapidis est, ut dixi, genus, marmore quouis gratius, purius, tene-rius; non enim limae modo dentibus, sed etiam scalpelli acie, potest vulnerari. Alabastritis ad naturam proxime accedit, quanquam colorum et macularum pulcritudine et gratia non eum modo, quantum ego alabastrorum vidi, vincat, sed achatem quoque et onycha in gemmis, quae sic succini modo cereae, sic minio ac purpura maculatae, nusquam, quod memini, inueniuntur. Habet hoc cum eo commune, quem Dendrachatem appellant, ut velut arbusculis furui coloris pingatur. Cornea ei natura, paullo minus pellucida, quam sunt succina, ad quorum colorem grata et mellea quadam flauitie accedit, emendatissimis aequandus ac rubentibus in flauo pomis, quales a Borisdorpio, agri siue Lipsici, siue, quod Albinus tradit, prope Misnam urbem vico, celebrantur. Apparent, nisi fallor, in eo, quas Plinius in purpuram candoremque circumagentes se maculas dicit, et tertius ex utroque ignescens color, in finis nostri medio obseruandus. Deinde quoque his coloribus lapidis, huic pulcro eius laeuori, sine dubio conuenit a Plinio dictus splendor sine viribus, nitorque verius, quam splendor. Minus enim mihi quidem splendere videtur, quam geminae omnes: nitere autem magis, quam fere marmora pleraque, aut reliquus alabastrites. Extremitates, quas Plinius dicit, et colorum percussus, quales in caelesti arcu spectantur, aut nos obtusiores non intellegimus: aut perfectioris sunt murræ: huius nostrae non sunt. Pingues potius adsunt maculae: translucere quidquam, aut pallere, ne in his quidem vasculis videmus. Nam translucere dictum fuisse putamus, de plane perspicuis, et vitri modo interlucentibus maculis, quod aliis quoque in saxis contingit, et est sane vitium. Hic autem lapis, sic tenuiter excauatus, obscuriore atque olei ferme modo, qua est perfectior, quodammodo translucet, ut alia alabastra puriora, ut porce-

E

lana

CX

Quae sigilla-
tim simplici-
terque de-
scribuntur.

CXI

Lapidis na-
tura,
colores,

maculae,

perspicuitas
media, siue
cornea.

CXII

Alia e Plinio
signa cum
huius alaba-
stritis ingenio
comparata.

CXIII

Alia non
apparere.

CXIII

Super pellu-
cido difficul-
tas expedita.

ac super
odore.

CXV
Caldae vino-
que ardenti
conuenire
hunc lapidem
experimento
repertum,

CXVI
Coli parui
ingenium.

CXVII
De pondere
quaesitum.

CXVIII
Voluminis
mensurae,

CXVIII
et capacitatis.

lana quoque deductiora. De odore non liquet. Attamen vrceolus, ac sinus, quem diximus, utcumque aliquem gratum habere odorem videntur: lapidis ne natura, an aliunde arcessitum, in hac monumentorum vetustate, ex hoc vno rei incertae exemplo, affirmare non auesim. Vino ardenti cyathum expertus, e Martialis quidem disciplina, cum contra conferrem vinum idem in porcelanis exceptum, mitius aliquo pacto et sapidius id in cyatho mihi visum est. Conuenit igitur ministerio suo vrceolus, siue calda praebenda erat, seu niuibus egelida. Ceterum sic affudi caldam, ut ne tractarem asperere, quemadmodum audaces porcelanorum calices solemus. Metui enim, ne nimio aestu aut frigore alternante plane feriretur lapis, qui tanto tempore, tot casibus, aliquot rimas olim egit. Cyathus, quanquam praestet coli usum, tamen adeo subtiliter torno factus est, ut insertus in sinum suum nihil patiatur liquoris infusi descendere, cum aer inclusus, quae exeat non habens, pendentem in peruoio liquorem sustineat. *Murras graues*, nisi propter magnitudinem raritatemque ingentium murrinorum, quibus Imperatori ministrabatur, secundum naturam lapidis non videtur dixisse Statius. Non est graue hoc genus: quemadmodum nec alia alabastra, praesertim ea, quae pellucida sunt aliquo pacto. Vrceolus noster, pro ea breuitate, quae in lineis ex aerea tabella expressis spectatur, et cum deducte subtiliter que torno sit factus, vix vsquam denarii aut minuti cultri lamellam crustae tenuitate aequaturus, grauis esse sane non potest: sed tamen exspectatione leuior inuenitur. Namque appendit semissem et drachmam admodum vnam, ut videatur ad librae veteris dimidia-tae rationem ferme exactus: Cyathus, fescunciam, ac drachmam: Sinus, item fescunciam cum sicilico. Vrceolus in altitudinem ascendit ad bessum pedis antiqui, demto operculo. rursus, adiecto eo, paullo est altior decunce. Sinus altitudo, sine basi, sextanti eius pedis, quem B. Marlianus, Ge. Agricola, Ioh. Smetius alique ediderunt, ad amissim respondet: si cyathus addatur ac basis, semissem implet. Cyathus, liquidorum apud veteres mensura, eadem deducta ratione, ad hunc nisi fallor alabastrum vel murræ cyathum conformatur. Bis enim ac decies quidquid ceperit liquidi refusum, quo minus impleat sextarium Romanum, parum aberit. Equidem perfunctorie in sextario Lipsico, (dem Weinmaße einer Ranne) veteri Romano haud dubie maiore, expertus, id utcumque conieci. Tum

pondus

Li. XIII.
ep. 113.

Vrbis R.
Topogr.
Ro. 1544.
p. 11. De
pond. et
mens. Basil.
1550. p. 216.
in Ant. Neo-
mag. p. 123.

Haec super pondus quoque exegi. Impletur autem hic quoque cyathus, vinctis aquae, quod volunt antiquarii, fere duabus, et, si paululum marginis ori in bibendo admoendum relinquo, minus duella ad illam rationem: ut nimirum inter mensurae liquidorum et ponderis vncias aliquam esse statuamus convenientiam. Sinus ferme sextans est. Vrceolus trientem, id est, quatuor tales cyathos, plane recipit: ut prorsus congruat in illum Martialis versiculum,

Setinos, moneo, nostra niue frange trientes.

Adeo frugaliter sobriis conuiuis, non potioribus, hoc, quidquid erat, paratum fuit. Cyathus fortassis glutine quodam videtur antea coniunctus fuisse cum sinu suo. Quod si verum est, iam vix coli in eo usus fuerat, sed alius scilicet: ut verbi causa calda aut frigida in sinum guttatim infunderetur, ac super ea potus, temperamentum eius accepturus, sed impermixtus, consisteret: siue, ut in medio vtrinque aere vinum ardens, vel calda, suspenderetur. Quibus luxuriae praeceptis, quae conuiuali sapientia istud hoc pacto sit institutum, non est in proclui dicere. Neque magis definiam, quibus in moribus, quo tempore, quo in populo, haec qualiscunque tali facie supellex, locum habuerit: praesertim quando exemplum eius ad amissim conformatum in monumentis Graecorum Romanorumque vix adparet. Namque vrceoli quidem tales in veterum anaglyphis saepe spectantur, sed naso, non siphone, instructi. Tum canthari omnes, et ore patentiore, et duabus fere ansis sunt. Vnus Eggingii non guttus, sed certe vrceolus, siphonem habet. Tum Nasorum e sepulcro picturae veteris lineae publicatae nympha exhibent, quae talem item cum siphone vrceolum gestat. Sinus hic noster exemplum aliud vix habet. Cyathus non est, qualem Begerus depictum dedit, aut Sponius: sed aliquanto verior, qualem nos subinde in monumentis obseruauimus: qualem Boldettus edidit: qualem dactyliothecae meae Amor Bacchi comes gestat cum cantharo nasuto. Verum non ideo, quia vocabulis veterum vrceolum celebramus et scyphum, et vel Plauti fide coniunctum cum his sinum, tum quia capacitas, ac modus, et ratio congruit, quibusdam signis ea non distant ab his, quae adhuc in rerum antiquarum commentariis sunt edita. Et quis omnes talis instrumenti formas publicatas fuisse credat. Quidquid est, peregrinum est: vetus est: ex alabastrite factum eius naturae, qualem Plinius in murra descripsisse videtur: siue ea sit,

CXX

Quaedam in his parum certa.

CXXI

De tempore, et cuius populi fuerit, nihil definitum.

CXXII

Res tota iudicio eorum,

qui me acutius
his in rebus
vident, per-
missa.

CXXXIII
Porcelano-
rum notitia
atque aucto-
ritas describi-
tur,

re pictura
non con-
temnenda.

CXXXIII
Porcelana vn-
de sint dicta,
quaeritur.

CXXV
Porcelanae
conchae, qua-
si perlanae, a
perla.

quam in manibus habemus, murra, iure an iniuria dilecta Romanis: siue proximum saltem lapidis genus, e quo, quod emendatissimum nasceretur, eo nomine fortassis diceretur: quod inferius illo, communibus alabastri vel onychis vocabulis veniret. Iam nunc de Porcelanis ac Maioricis, quia ea supra aliquoties tetigimus, et quia de eis Scaliger sibi dicendum esse putauerat, paucis agemus. Illa quidem per commercia Lusitanorum a Seribus primum in Europam aduecta, eam prae reliquis omnibus fictilibus auctoritatem facile habuerunt, quam adhuc obtinent. Placuerunt enim quadam subtilitate et perfectione operis, figlinae quae ingenio et usu commodo, coloribus quoque et pictura adhibita. Ea vero, quanquam rudis ferme ac licenter enormis, illam veterum Aegyptiorum magnae artis compendiarum imitetur, parum veri ac rationis obseruans: suam tamen in quodam colorum consensu, ac leuissimo linearum ductu, gratiam habet ac venustatem, quam nostri homines in pingendis fictilibus non vbique assequuntur. Sed ista quidem leuia et parum spectata sunt. Porcelanae, siue conchae primum, siue vasa, vnde traxerint nomen, atque vtrum vasa a conchis, an conchae, quae Veneriae quoque dici solent, a fictilium purissimorum simili pulcritudine, sint appellatae, non indignum, quod quaeratur, litterati homines putabunt. Equidem secundum alios suspicor, fictilia illa non ab herba *portulaca*, quae hoc item nomine venit, verum a concha, quae porcelana dicta sit, *porcelaine*, quod etiam secundum Bellonium Nicotus et Menagius, alii quae obseruant, transisse, ob similitudinem nitoris et colorum, ad vasa verbum. Concham autem, quae non plane est murex, quod Bellonius putauit, item a pulcritudine, quae ei cum margaritarum splendore ferme communis est, dictam puto. Scilicet a *perla*, *parle* et *perola*, quod Castellae est ac Lusitanorum vocabulum, *perlana*, mox *portana*, et *porclana*, et frequenti in talibus aberratione, *porcelana*, quasi margaritis adfinia, appellata fuisse. Margaritarum autem elenchum *perola* illi, Galli, *poirette*, quasi *pyrulum*, a *poire* et *pera*, quae occidentis non vni populo *pyrum* significant, ut opinor, vocauerunt. Eadem ratione *pirula* quoque extremitas nasi, ab hac similitudine, Latino barbare quondam dicebatur: et non a *pila*, quasi *pilula*, in quo Aegid. Menagius, Octau. Ferrarius, Cangius, alii quae doctissimi viri, quadam similitudine verborum, decepti fuerunt. Ista quidem vtcunque de vocabulo dicta

Plautus
Rud. V, 2,
32, *Sinus*,
epichyfis,
cantharus,
gaulus, *cy-
thus* que.

Singulari-
tez p. 134.
Dans son
Thresor de
la langue
Frang. art.
PORC.
Le Orig.
della
Li. Ital.

in Origini-
bus et in
Glossario.

fuffi-

fufficiant. Porcelanorum autem ipsorum non vnum est genus: e quibus, quae sunt inprimis pellucida, ac vitro purissimo emendatiora, maximo esse apud Sinas in pretio traduntur. Qualia certis testimoniis eorum, qui Indias adierunt, et qui Sinenfis imperii descriptiones publicauerunt, satis affirmata, simul conficiendorum eorum ratio indicata, facile erroris conuincunt ea, quae Iulius Scaliger, alii que, de eorum fingendorum ratione scripserunt. Auctores nominatim excitare nihil attinet. Sunt enim multorum in manibus, et noti, et res hodie non obscura est. Inter primos tamen, qui veriora atque expressa magis super porcelanis traderent, fuit, nisi fallor, Ioh. Hugo Linscotanus, ac postea Rumphius. Sed ad illum quoque in adnotationibus Palludanus, parum absuit, quin ad errores Cardani ac Scaligeri reuolueretur. Tanto autem magis licuerit ista, ut minora, praeteruehi, quanto certius intellegendum opinione habetur, Sinica omnia vinci hodie a Misnicis nostris, non operis modo subtilitate et picturae auctoritate, quae nostris prope legitima adhibetur, illis notha et compendiaria: sed materia quoque et coctura. Quod affirmantibus credere, cum facile in animum induceremus, verbis nostris, ut alia huius iustissimi imperii, et agri urbium que ex vero saepe bona, ita hanc quoque rem, studiose olim celebrauimus: quos emendatos obiter atque ampliatis, eximere interim e maiore carmine, atque in fine huius disquisitionis, tanquam in loco conueniente, denuo publicare instituiamus. Continent enim de murrinis, de porcelanis, atque de cognatis eorum munditiis, quaedam, nisi fallor, non protrita, quae his dictis aliquam commodant lucem, atque inde mutuam petunt. Maioricorum quoque operis, ut aliqui dicunt, Signini vasorum, quia rationem habuit Scaliger, indicandam esse originem puto. Hoc autem nomine dicta fuisse constat a Balearidum maiore, quae *Maiorica* vulgo, *Maiolica* Italis vasa, et *Minolica*, ab altera earum, *Minorica*. quemadmodum Faentina fictilia, (*poterie de Fayence*) a Faentia (vulgo, *Faenza*, *Fayence*) Italiae vrbe: quia in his insulis, et in hac vrbe, primae eorum fictilium officinae exercerentur. Eius rei auctorem praeter Scaligerum, qui voluerit, habebit Aegid. Menagium in Originibus linguae Italicae. Maiorica vero, aut Faentina, cum Porcelanis materia, subtilitate operis, et coctura nequaquam sunt comparanda: neque enim in vitream aut gemmis adfinem testam, vel potius lapidem, tota massa transiit: sed sunt reliquis fictilibus

CXXXVI
De porcelanis
ipsis obiter.

CXXXVII
Res auctori-
bus suis rela-
ta,

CXXXVIII
et praesenti-
bus officinis,
quae huius
agri ac prin-
cipatus inter
alias laus est,

versibus
nostris ce-
lebrata.

CXXXVIII
De Maioricis,
qualia sint, at-
que vnde di-
cta.

CXXX
Maiorica plu-
rimum differ-
re a porcela-
nis, aduersus
Scaligerum
ostenditur.

Itinerar.
cap. 23,
pag. 26,
a. (29,a,b)
D' Ambo-
insche Ra-
riteit - Ka-
mer L. III
cap. 23,
24.

verbo,
Maiolica.

Stilibus ex argilla duratis coctis que propiora. Quamobrem non est in proclui dicere, quid sibi voluerit Iulius Scaliger, ubi primum appellat Maioricas insulas, et mox affirmat, inter porcelana et Maiorica vasa *difficile iudicatu esse, vtra vera, et vtra adulterina. Ita haec illis nec forma, nec specie, nec nitore cedere.* Nam simul atque quis vtrumque contulerit genus, istorum quaeuis emendatissima his omnibus notis, quam illa, esse videat minus probabilia, neque cuiquam in dignoscendo dari verba posse. Nihilominus tamen non vetustate tam sua, sic enim scite fingendorum et picturae in eis ratio fere interiit, quam erudito ac singulari linearum et colorum ingenio, adeo placent intellegendis, ut Sinicis omnibus merito suo longissime praeferantur, et magno inter curiosos vaeneant. Scilicet depromptas e sacris litteris, atque ex historia fabulari, rerum antiquarum species, et velut maioris picturae conatus, antiquae artis quandam genium spirantes, habent. Antiqua illa in his docte eleganter que, suis armis ac vestimentis, adumbrata, ac litterata interdum Latinis Graecis que titulis, argumentorum indicio, et anno adiecto, placent. Intellegas inde, saeculo ferme XVI. post C. N. ineunte haec fictilia facta fuisse, et praeter colorum quandam gratiam et consensum, (veros enim colores in igne, atque in opere fictili ac testaceo, exigat nemo) linearum praesertim scitam subtilitatem in illis aestimes.

CCCCI
Eorum tamen
auctoritas et
pretia :

CCCCII
eorum tempora,
quibus fie-
bant.

Eorum admo-
dum vnum,

Eorum ut elegantiae causa diuersis in locis aliqua adseruantur, velut Salisdalii honesta, ac Dresdae praesertim, pro reliqua magnitudine eruditoque apparatu, in instrumento regio ingens copia: ita hac in vrbe parum est. Sed verbi causa in manibus est orbis maioris patera, non pro illis insanis cupidorum pretiis, sed carius tamen, quam vas fictile par est, redempta. Ibi ingentis fluuii per campos amoenos in ripa, quam Nili esse intellegas, iam sibi reddita ex vacca Io, renascentis formae decore conspicienda, tunicaque et pallio, antiquo more, vtcunque vestita, in genua procumbit, Ioui que, qui in nubibus comite aquila apparet, pro restituta specie ac mente gratias agit, simul auxilium eius ad res futuras implorat. Ante eam veluti dux incedit cum lampade Hymenaeus: pone tergum obferuat eam, et ex gestu nouos machinari in caput formosae puellae dolos Amor videtur. Haec ideo pluribus fortasse, quam pro re, verbis dixi, ut appareret, quam ingeniose haec et docte, a peritis fabularis historiae pictoribus, sint tractata. In auersa paterae parte, verba

Exercitat.
adu. Car-
danum.

verba Hetrusce ab eadem manu addita, *Gione discende in terra*,
 Fauentiae eam fictam, non in vna Balearidum, arguunt. In alia atque alte-
 porro parua eorum patella, Venus Pandemos licenter, sed inge- rum, descri-
 niose tamen, depicta, trigis non olorum, sed anserum, in cur- buntur.
 ru humili vehitur. Cupidines prope eam duo, non caelestes illi,
 sed nebulones: liceat enim ad speciem nouam noua inuenire nomi-
 na. Eorum alter tanquam timidus fugit: alter nubes ac nebulas col-
 ligit, in quibus abscondatur, meticulofo vultu notandus. Talia in-
 genii nonnihil et litterarum spirantia, si otiosus aliquis, atque idem in-
 tellegens homo, e Maioricis annotata congerat, et lineis vtcunque
 exscripta publici iuris faciat, neque inutilem, et illi saeculo vrbi que
 Fauentiae honorificam, sit operam praestiturus. His interdum lineis, Reliqua eo-
 adeo lepidis atque eruditis, accedunt colores viui, et quibusdam rum bona,
 in corporibus prope veri: pulcherrima arborum viriditas, et mira ae-
 ris, caeruleo suo imminentis, gratia. Attamen figlinae perfectione ea aut vitia.
 omnia longissime absunt a Sinicis, nedum a Misnicis nostris: massae
 quoque caussa plane terrea, vt reliqua testacea viliora. Erat igitur
 caussa, cur in versibus dicerem, *leuia vasa, sed vili e luto ficta*.
 Hanc testam Fauentini albente quadam velut calce videntur incrustas-
 se, quam ex ouorum putaminibus fieri sueuisse, facile inducor, vt
 credam. Huic tectorio colores induxerunt, et coloribus vitrum.
 Istud, quidquid est tectorii, attritu vasorum ad oras orbium frequen-
 ter dissilit, ac nudat argillam duratam, quae subest. Sed non ablu-
 dentes in his lineae ab ea picturae ratione, quam restituisse ex antiquis
 operibus Sanctius Vrbinas primus putatur, effecerunt, vt is ea-
 rum auctor peruulgata opinione haberetur: non etiam Titianus Ve-
 cellius, quod traditur in Naudaeanis. Verum istud vulgo creditum,
 neque congruit satis cum rebus ac temporibus illius, neque credibile
 est, tacituros fuisse, qui ipsius vitam, aut Fauentiam urbem, descri-
 pserunt. Nam neque verbo Vasarius memorauit, aut Sanctium
 tradidit vnquam Fauentiae fuisse, et Leandri Alberti in opere co-
 piofa eorum fictilium extat mentio, Sanctii in eis occupati nulla.
 Verum idem honorifico ei elogio parentare non omisit, cum Vrbi-
 pum urbem laudaret: neque erat in Fauentinis eius laudi id non da-
 turus, si quidquam de eo fictilium honore habuisset compertum.
 Nos tamen versibus nostris, et lineas eorum vasorum celebrauimus, et
 pro natura poeseos, rumor i vtcunque vano locum aliquem concessi-
 mus,

CXXXIII

De Raphaelē
Sanctio vul-
gata opinio
eleuatur,

ed. Amst. 1703, pag. 100.
 pag. 310 b, vbi de Fauentia. Sopiofa eorum fictilium extat mentio, Sanctii in eis occupati nulla.
 no in essa Verum idem honorifico ei elogio parentare non omisit, cum Vrbi-
 molti nobili pum urbem laudaret: neque erat in Fauentinis eius laudi id non da-
 artefici di turus, si quidquam de eo fictilium honore habuisset compertum.
 vasi di ter- Nos tamen versibus nostris, et lineas eorum vasorum celebrauimus, et
 ra cotta, che pro natura poeseos, rumor i vtcunque vano locum aliquem concessi-
 tanto arti-

CXXXIII
De pretiis
murrinorum,
et Sinicorum.

mus, quando Sanctium Italicae graphices honore dignatum esse haec *sciosamente* fictilia, quemadmodum acceperamus, tradidimus. Super pretiis *gli forma-* murrinorum et porcelanorum, quia illorum magna olim fuisse con- *no, & pin-* stat, istorum suo tempore patientiam et fidem excessisse Scaliger tra- *gono con di-* didit maior, videbimus, si vel ea parte quidquam inter vtrumque *versi colori,* genus satis conspiret. Leuia sunt ista, incerta ac mutabilia, et casu *& figure,* ferme ex necessitate, aut usu, aut libidine pendentia. Quicunque *che tengono* dixit, rerum non necessariarum pretia alium modum et rationem non *il primato* habere, nisi stultitiam ementium, verissime videtur dixisse. Quam *sopra tutti* obrem, si hodie aut murræ lapis inueniretur, aut murrinum, non *gli altri vasi* vile modo futurum esset, sed pretium non haberet: quia cum usu *di terra cot-* auctoritas interiit. Alabastris non utimur, quia neque vnguentis: *ta d'Italia,* et vina sat bona videntur in vitreo calice: calda in Misnicis. Gem- *cet.* mea museis relicta, mensas raro adeunt. Lapidea ex quodam ophi-
tae notho genere in his terris sat scite fieri solita, adeo sunt neglecta
et vilia, ut vix pauperis tabernae, ac thermopolii rustici, habeantur
instrumenta. Aliorum igitur morum ac temporum insaniam aestima-
bimus, ac de antiquis primo dicemus. Magno semper murrina, ut
pulcra, et luxuriae apta, et rara; sed sine vilo dubio multo maiore
pretio emebantur Tiberio et Nerone principibus, quam Elagabalo.
Posteaquam gliscente luxu et cupiditate crederet mercatorum, qui
eorum copiam praeberent, numerus, diminuta sunt ex ipso appa-
ratu, iam parabilium, ut fit, auctoritas et pretia. Ita parua fortassis
murrina, si aliqui emendatissima essent, aureis nequaquam vi-
liora: minus emendata, minus extremitatibus pictis, et pleno pur-
purae colore non conspicienda, aut pallentia, aut maculis pellucidis
vitiata, modico fortassis pretio parabantur. Sed quae perfectissima
coloribus et maculis, et magna praeterea erant, ut non cyathos, sed
sextarios caperent, ea his insanis pretiis constiterunt, quae miraculi
caussa Plinius adnotavit. Talia fundorum pretiis indicata fuisse,
consentiens veterum fides persuadet. Id cum videret Harduinus,
singula in Plinio sestertia talentis commutavit, quater et vigesies mul-
tiplicante pretio, toties enim inest, ex mea quidem ratione, in ta-
lento sestertium. Si tantum ille membranarum et rationis habuerit,
quantum tot libris ante eum vulgatis, qui diuersam lectionem constan-
tissime tuentur, opponere auderet, id equidem iam nunc non exqui-
ro. Verum tamen illam e talentis Harduini computationem omnia
fundo-

CXXXV
Murrina olim
magno, sed
non indiscr-
te.

CXXXVI
Harduini in
augendis pre-
tiis industria,
an sit admit-
tenda.

fundorum, qualia illis temporibus fuerunt, excedere pretia aio: alteram vulgatam per sestertium, minora pretia, quam pro expectatione, conficere largior. Videat aliquis Harduino modestior, si in illis Plinii dictis legere mauelit, pro *trecentis sestertiis*, *tricies sestertium*, mox pro *octoginta sestertiis*, *octingentis HS*, quo pacto summa illa minor decuplo cresceret: et ista quidem erat nostra qualiscunque diuinatio. Vt autem rerum antiquarum imperiti quoque nonnihil in his pretiis videant: octoginta Harduini talenta conficiunt Ioachimicorum hodie nostrorum, qui constant XXIII. sestertiis numis hodiernis i.e. grossis Misnicis, millia LXXX: trecenta talenta, millia CCC. Nostra ratio, in *octingentis HS*, concedit Ioachimicorum millia XXXII, aut, vt vulgo computant, millia XX: in *tricies sestertio*, millia CXX: vt vulgo, millia LXXV. Plinii vulgata exempla, cum decumas e totis, pro nostra aestimatione, pretiorum summis faciant, vix videntur aliquid eorum temporum, et praesertim Neronis, dignum infania edidisse. Nostrae rationis ab ea, quae vulgo traditur, diuersae, hanc habeto paucis, vt in argumento alieno, causam. In talento Attico insunt drachmae 10000: drachma talis argenti hodieque est sestertiorum, quos grossos vocant, III: sestertius assium III: sex drachmae, aut tales sestertii XXIII, computantur in Ioachimicum, (Reichsthaler) qualis in rationibus conficiendis intellegitur. Igitur in talento insunt Ioachimici 610. Deinde sestertius male computatur, nisi in grossum nostrum. Insunt enim in denario, quae fere drachma, sestertii III, asses XVI. His non subtiliter exactis, sed ad vsum satis commode, quod ad libros intellegendos est ferme optimum, illa ratio facile expeditur. Atque ista de quorundam murrinorum pretiis. Iam his quid habent simile porcelana? Quis vnquam fundi pretio, aut aurei vasis, pateram eorum aut catinum emit? Deinde, quod inest in re, separandum est a vetustatis, ac raritatis, poculi fortassis vnici, auditoramento, atque a magnitudinis miraculo, et denique a manipretio. Potest vitreus quoque calix antiquitate aut manibus artificum illis antiquis carus aestimari. Murrina sine manipretio, re et materia, cara erant: porcelana, nisi manus accesserint aut figuli melioris, aut pictoris, et auri lamellae, tantum non vilia sunt. Tamen Misnica nostra, quae fere vincunt pretiis, cum a plasticis peritis hominibus subtilissime sunt ficta, et scitissimis imaginibus picta, argenteorum vasorum indicaturam admodum aequant, aut eam excedunt rarius:

F

CXXXVII
De summarum veterum computatione pingui Minerva atque obiter.

CXXXVIII
Porcelanorum pretia, qua maxima, multo tamen illis antiquis minora,

ad

ad aureorum, quod sciam, non accedunt. Scio magnitudinis miraculo in immensum crescere interdum pretia. At istud non tam est porcelanorum, quam fictilium omnium, eaque olim talia ac tanta apud Romanos fiebant, ut possent a fictilibus superari murrina quoque. In illis certe, quae maxime expetuntur, et in usu sunt porcelana, patientiam et fidem hodie non superat pretium. Videbimus, si maiora eis pretia Scaligeri tempore fuerint. In quodam libro Hetrusci scriptoris non boni, neque hoc loco nominandi, composito circiter annum a C. N. clo IoXXX. aut ad summum L, incidere me olim meminimus in locum, qui satis ostenderet, iustam e Sinicis pateram, aut catinum, tum vix amplius constitisse aureo vno Hungarico. (vn ducato) Dedimus in ora huius paginae enotata verba ipsa testis non praeclari, sed talis tamen, qui ea ignorare non potuit, neque ullam mentiendi causam habuit. Iunximus tamen ei Bellonium, auctorem aliquanto meliorem. Demus, duplo interdum, aut decuplo maioris, pateram constitisse talem. hoc pacto scilicet ad ea pretia peruenimus, quibus hodie quoque Sinica, emendatius facta et picta, aut Misnica, indicantur. Demus porro, carius multo apud Sinas et Indos veterum officinarum ea fictilia, scriptorum fide, venire olim. Demus tandem, eorum temporum hinc frugalitate, hinc rei pecuniariae inopia, magnum pretium paucos aureos fuisse. Quid haec omnia ad pretia murrinorum apud veteres? quam longe haec absunt ab illis? et quantilla ad summam, ut Scaligero memorante fidem, aut cupidorum hominum patientiam, excederent? Abunde de his dictum, ut ad propositum reuertamur, et, quam promissimus partem libri non magni, si tanti est, corollarii loco subnexam iam demus. Haec enim adhuc super murrinis veterum, maiore fortassis ad scriptores atque artes intellegendas utilitate, quam tenuis argumenti specie, ac modicis ad summam doctrinae copiis, disputata, dubitationi omni eximendae opinor, esse suffectura.

Scriptor illaudatus
Vol. II,
p. 52, 53.
Vna scodela di porcellana, spezzata in tre parti - sciagurata me, che ho rotto questa, che costò un ducato.

Belon, Sing.
p. 134, a,
Vne esguiere, ou un autre vaisseau, pour petite qu'elle soit, couste un ducat: si c'est quelque grand vase, il conslera davantage.

Porcelanorum, quae Misna in vrbe emendatissima fiunt, celebratio, e Villatico depromta.

Gemmea
vasa:
argentum
caelatum:

*Non onychi sculptae murrinam et crystallina iungunt,
Nec tanti sitiens se gula nostra putat:
Mentora non nouit, nec adhuc intellegit artes
Graecula: sed cyatho dat bona vina rudi.*

Care-

Curemus priscis aurum violare sigillis?
 Quis conuiuia nimis pocula docta velit?
 Non hic in gemmis vineta, hircique petulci:
 Maenades hic nullae capripedesque viri.
 Vix super argento ductum diffundimus aurum,
 Cui modica formas imprimi arte manus:
 Vix concham aptamus pateris, auroque polimus:
 Nam gerimus, velut hic, pura metalla magis;
 Tum vitra atritu variis inscripta figuris,
 Picta que mirificis Sinica vasa notis.
 His quoque nunc Misna meliora petuntur ab vrbe.
 Indorum didicit vincere Misna focos.
 Dic mihi, Musa, virum. Quis in hac nouus arte Prometheus
 Fingit hyperboreo gemmea signa luto?
 Quae manus aethérios fornacibus alligat ignes,
 Telluris caecas ausa subire vias?
 Talia iuro quidem mirere. at talia semper
 Ausus es, imperiis Myse beate bonis.
 Augusto nihil ingenti sua Fata negabant;
 Fata secundum auidas nere parata preces.
 Nunc raptae ex oculis virtuti templa sub axe
 Sidereo placidus dat celebrare deus.
 Hinc nitidus gnati miratur facta potentis,
 Ausibus Herculeis aemula, at aequa tamen,
 Aequa illi, qui, qua cingit mare, laudibus orbem
 Dum lustrat, populi nomen ad astra tulit.
 Testae alias facies imitata Fauentia quondam,
 Finxerat e vili vasa polita luto:
 Quae graphices Italiae, ut perhibent, dignatus honore
 Sanctius, aeterna contigit usque manu.
 Viua licet vero spirent ibi signa colore,
 Lineaque exiniis ludat imaginibus,
 Hic tamen ut melius doctae res pareat arti,
 Ut rabido legem seruet in igne, vides:
 Ut bibat impositas massa omnis terrea ceras,
 Ut que dehinc durus prodeat vsta lapis?

gemmata:

signis aspera:

inaurata et
 malleo du-
 cta:
 enautilis fere
 facta:
 vitra scripta et
 Sinica picta.
 Misnica:

auspicio in-
 uenta regio:
 lapidescentis
 naturae mira-
 culum imita-
 ta.

Optimorum
 principum ex
 vero laus
 mansura.

De Maioribus
 ac de Raphae-
 le Sanctio.

Vna illorum
 laus lineae, et
 colores:
 in reliquis
 longe vin-
 cuntur a no-
 stris.
 Pictura eo-
 rum:

et cocturae
perfectio.
Seruiunt cal-
dae ex fabis
Arabum de-
coctae.

Agathoclis
modestia.

*Vsta refert formaeque decus, talemque nitorem,
Qualis candenti fulgeat ex onyche.
Instrumenta epulis implent medicamine succi,
Arida quem caldis inficit arbor aquis.
Digna premi Ambrosia potius, spumare Falerno,
Ac laetos Bacchi semper obire choros.
Talia si coenae posuisse Agathoclea tendas,
Vt ferrent figulo se patre vasa satum;
Non fuit haec illi dicenda modesta supellex:
Sicaniae fuerat regia gaza domus.*

Recensus auctoritatum de Murrinis ac Murreis.

PROPERTIVS duplici, vt supra, elego: semel, *Sit mensae* Li. III. E-
ratio, nox que inter pocula currat, *Et crocino nares murrheus vngat* leg 8, v. 22.
Sic murrea hic onyx: ac rursus, *Seu quae palmiferae mittunt venalia Thebae, Mur-* in aliis ex.
extrito H, libri rea que in Parthis pocula cocta focis. L. SENECA, video istic cry- est eleg. 9.
meliores. stallina, quorum accendit fragilitas pretium - - - video murrhina po- L. IIII. E-
Gruterus in cula. parum scilicet luxuria magno furit, nisi quod vomant capacibus leg. 5, v. 26.
Comment. gemmis inter se propinarent. Calamo exarati libri, pronunciarent, supra num.
edidit, fuerat, quod non erat improbandum. Capacibus, ad magnitudinis auctori- 9, ad 16.
non furit, tatem et pretium. IDEM alio loco, *Hoc vnum iubet, sitim extin-* De Benef.
quod proba. gui. *Vtrum sit aureum poculum, an crystallinum, an murrheum, an* Li. VII. cap. 9.
Calamo scri- Tiburtinus calix, an manus concaua, nihil refert. LUCANVS, *Non* epist.
pti, murreum, auro murrhaque bibunt: sed gurgite puro *Vita reedit.* PLINIVS, Mur- CXVIII.
rhina et crystallina ex eadem terra effodimus, quibus pretium faceret f. n. 17.
ipsa fragilitas. *Hoc argumentum opum, haec vera luxuriae gloria* ad 19.
existimata est, habere, quod posset statim totum perire. Nec hoc fuit Li. IIII.
satis: turba gemmarum potamus. IDEM deinde, vbi de fictilibus, v. 380.
In sacris quidem etiam inter has opes hodie, non murrhinis crystalli- f. n. 20.
nisue, sed fictilibus prolibatur simpuiis. Ac denuo IDEM, *Quo-* I
niam eo peruenit luxuria, vt etiam fictilia pluris constent, quam Hist. Nat.
murrhina. Mox, vbi de vitris. *Fit et album, et murrhinum,* Li. 33.
(subaudi, vitrum) aut hyacinthos sapphirosque imitatum. Tum co- cap. I,
piofissime IDEM, inter gemmas memorando, *Eadem victoria primum* sup. n. 21. 22.
al. induxit. *in urbem murrhina inuexit, primusque Pompeius sex pocula* II. et III
pauca e re tanta! duo millia sola eorum fuerunt, Appiano teste, Li. 35,
quae ad 25.
Li. 36, cap. 26.

f. n. 26. *quae auro inserta murrina hac victoria caperentur.* Harduinus loco, *sex pocula*, edidit, *lapides et pocula*, quod est vero propius, sed tamen frigidum. Nos ex illo Plinianum et genuinum restituimus, *capides et pocula*. Capides, ut poculis maiores, et miraculo, et preciiis spectandas magis, primo collocavit, atque eadem quoque lectio restituenda est Paulo I. C. *capidibus, apsidibus argenteis* ex eo triumpho, (qui tertius, M. Pisone M. Messala Coss. ab V. C. ICCLXXXII.) Capitolino Ioui dicavit: *quae protinus* (non ipsa Ioui reposita, sed alia talia e Parthis arcessita) *ad hominum usum transiere, abacis etiam escariis quae vasis inde* (e lapide murrinae, non e templo, quod Harduinus intellexerat) *expetitis: excrescit quae indies eius rei luxus, murrhino octoginta sestertiis emto, capaci plane ad sextarios tres calice* (nisi *τὸ calice* e glossa est, abundat enim certe, quemadmodum in Suetonii loco: calix ea vasis pars habenda, quem nos hodie ventrem appellamus, quod Baysius quoque vidit in libro de Vasculis.) *Potavit ex eo ante hos annos Consularis, ob amorem obroso eius margine, ut tamen iniuria illa pretium auget: neque est hodie murrhini alterius praestantior indicatura. Idem in reliquis generis eius (murrinorum intellegimus) quantum voraverit, licet existimare ex multitudine, quae tanta fuit, ut auferente liberis eius Nerone Domitio, theatrum peculiare trans Tiberim orcis* (orcae videlicet per cellas et gradus theatri dispositae: in his, ut in repositoriis suis, murrinae) *exposita occuparent, quod a populo impleri canente se, dum Pompeiano praeludit, etiam Neroni satis erat: qui vidit tunc annumerari unius scyphi fragmenta membra, (ut maiore capacitate et rari murrini) quae in dolorem, credo, saeculi, invidiamque fortunae, tanquam Alexandri Magni corpus, in conditorio servari, ut ostentarentur, placebat.* (Fortunae ut invidiam faceret, quae passa esset confringi poculum tale ac tantum, velut in Alexandri exuniis, quod naturam talem tam brevis aeni fecisset.) *T. Petronius Consularis moriturus, invidia Neronis principis, ut mensam eius exheredaret, trullam murrinam trecentis sestertiis emtam fregit. Sed Nero, ut par erat principem, vicit omnes, trecentis sestertiis capidem unam parando. Memoranda res, tanti imperatorem patremque patriae bibisse. Oriens murrhina mittit: inveniuntur enim in pluribus locis, nec insignibus, maxime Parthici regni: praecipue tamen in Carmania. Humorem putant sub terra calore densari. Amplitudine nusquam paruos excedunt abacos:*

*Rulacy ap. Burm. d.
Petr. p. 253.
f. protenus. Gron. p. 253.*

Hard. LXX
talentis.

Hard. abroso;
quod non
probo.

al. aestimare,
quod est re-
ctius.
Gron. et Hard.
aut *τὸ orcis*,
hortis, quod
ferendum
non est.
al. Poppeanis.

Hard. CCC.
talentis.

Veneta
1516.
CCCC.
Hard. talentis.

f. dicta.

Veneta,
ignescence.

Liber meus
calamo scri-
ptus in char-
ta, sed probus,
mirrina, bis.
leg. sine du-
bio, murrina,
extrito H. in
Martiale quo-
que veteres
libri, myrrina
et myrra.
τὸ calicem
fort. e glossa.

crassitudine raro quanta dictum est vasi potorio. Splendor his sine vi-
ribus, nitor que verius, quam splendor. Sed in pretio varietas colo-
rum, subinde circumagentibus se maculis in purpuram candoremque,
et tertium ex utroque ignescentem, velut per transitum coloris purpura
rubescence, aut lacte candescence. (Locus hic corruptus est. Sed
multo tamen deterius, quod Harduinus substituit, in purpura aut ru-
bescente lacteo.) Sunt, qui maxime in iis laudent extremitates, et
quosdam colorum reperiunt, quales in caelesti arcu spectantur. His
maculae pingues placent: translucere quidquam, aut pallere, vitium
est: item sales verrucaeque, non eminentes, sed ut in corpore etiam
plerumque sessiles. Aliqua et in odore commendatio est. Haec Plinius.
STATIVS, Hic pocula magno Prima duci, myrrhasque graues, cry-
stalla que portat Candidiore manu. crescit noua gratia Baccho. IVVE-
NALIS, Grandia tolluntur crystallina: maxima rursus Myrrhina: dein-
de adamas notissimus. atque IDEM, Emturus pueros, argentum, mur-
rhina, villas. MARTIALIS, Myrrhina signauit, seposuitque do-
cem. IDEM, Plorat Eros, quoties maculosae pocula myrrhae Inspi-
cit, aut pueros, nobiliusue citrum. ac deinde, Si te delectat numera-
ta pecunia, vende Argentum, mensas, myrrhina, rura, domum. et
rursus, Surrentina bibis: nec murrhina picta, nec aurum Sume: da-
bunt calices haec tibi vina suos. denique in Apophoretis, Murrhina,
Si calidum potas, ardenti murrha Falerne Conuenit, et melior sit sa-
por inde mero. SVETONIVS in Augusto, Alexandria capta nihil
sibi praeter unum murrhinum calicem ex instrumento regio retinuit.
APPIANVS de bello Mithrid. super Pompeii victoria, Ἐν δὲ Ταλαύ-
ροις, ἦντινα πόλιν ὁ Μιθριδάτης εἶχε ταμίσιον τῆς κατασκευῆς, δια-
χί-
λαι μὲν ἐκπώματα λίθου τῆς ὀνυχίτιδος λεγομένης ἐνέδῃ χρυσόκλ-
ληται. (Falsus hic Galenus, qui vertit, ex Onyche gemma: debebat, ex O-
nyche lapide, aut, marmore, qui et Onychitidis, et murrinae nomen habet,
qua emendatissimus est.) PAVSANIAS in Arcadicis, ubi de Stygis aqua,
Ἄλλος μὲν γε καὶ κρύσταλλος, καὶ μορβία, (rectissime, ut equidem
puto, Salmasius censet legendum esse hic, καὶ μόρβια) καὶ ὅσα ἐστὶν
ἀνθρώποις ἄλλα λίθου πεινούμενα, καὶ τῶν σκευῶν τὰ κεράμεια, τὰ
μὲν ὑπὸ τῆς Στυγὸς τοῦ ὕδατος ἐγγύταται. ARRIANVS in Periplus, καὶ
λιθίας ὕλης πλείονα γένη, καὶ ἄλλης μορβίνης, τῆς γινομένης ἐν διος-
πόλει. IDEM alio loco, excitante Salmasio, Ὀνυχίη λιθία, καὶ μορβ-
ίνη, καὶ σίνδονες Ἰνδικαί. atque in Epicteteis, Σὺ κρύσταλλινά, ἐγὼ τὰ
τὸ f. n. 39.

Li. III.
Silua 4.
Coma Ea-
rini, v. 57.
f. n. 37.
Sat. VI,
v. 156.
f. n. 37.
Li. VIII.
ep. 59, al.
60.
Li. X. ep.
80.
Li. XI. ep.
71.
Li. XIII.
ep. 157.
al. 113.
L. XIII.
ep. 113.
al. 111.
cap. 71.
f. n. 37.
sec. edd.
Stephano-
rum, p. 159
p. 251.
f. n. 38.
p. 251. ex
ed. We-
chel. 1583.
f. n. 38.
p. a, I, b.
sec. ed. Stu-
kii Gen.
1573.
in Comm.
p. 18.
τὸ f. n. 39.

Li. III. cap. τὸ ψευδομένον· τὸ μούρρινα, ἐγὼ τὰ τὸ ἀποφάσκοντες. PAVLVS
 9. p. 269. Iureconsultus, De murrhinis et crystallinis dubitari potest, an debe- Taurellii,
 ed. Hier. ant adnumerari supellektili, propter eximium usum et pretium: sed et Russardi, Cha-
 Wolfii de his idem dicendum est. IAVOLENVS, Murrea autem vasa, et rondae exem-
 1595. vitrea, quae ad usum edendi, et bibendi caussa parata essent, in su- pla constan-
 l. 3. §. 4. pellektili dicuntur esse. VLPPIANVS, Murrina autem vasa in gemmis ter, murrinis,
 π. de fu- non esse, Cassius scribit. IVLIVS CAPITOLINVS in vita M. Anto- quod et ve-
 pell. leg. nini, Auctionem ornamentorum imperialium fecit, vendidit que aurea rum.
 l. II. π. pocula, et crystallina, et myrrhina. IDEM in vita Veri, Donatos
 eod. etiam calices singulis per singulas potiones, murrhinos et crystallinos Ale-
 l. 19, §. 19. xandrinus. LAMPRIDIVS in Elagabali vita, Onus ventris auro ex-
 π. de auro cepit: in myrrhinis et onychinis minxit. APVLEIVS, Aurum fulgu-
 arg. mundo rans, et succinum mire cautum in lapides, ut bibas. Non electri
 leg. pocula, quod crediderant Demsterus et Stukius, ait; sed quia addit,
 f. n. 40. Aldinae, murrhina, et myrrina, in lapides, id a similitudine succini haud dubie murrinam designat:
 restius. nisi mauelis hic quoque restituere, cautum in lapides, quemadmo-
 pag. 43, dum capaces Heliadum crustas Iuuenalis dixit, poetice, si quis ma-
 A a, sec. lit, fortassis etiam pro murrinis, propter similitudinem coloris, nam
 ed. Casaub. electri frustra adeo magna et crassa inueniri, ut maiora pocula inde
 Paris. 1603. excauari possint, id opido rarum est, quantum scio, hodie, et olim,
 ibid. p. 53. latentibus his oris, ubi inueniuntur succina, aliquanto rarius videtur
 D. cap. 5. fuisse. Sed electrum, ex auri argenti que metallis, inter aureas vites a Sido- Demsterus
 ib. p. 169. nio viridans descriptum, et capitibus columnarum datum a Claudiano, obiter emen-
 B. cap. 32. non erat miscendum cum electro refina, suae succino, quod fecit datus.
 Milesiarum Demsterus in his locis producendis. Neglecto Isidori Hispalensis
 L. II, p. 123 loco, quae mera et inscita Pliniani testimonii deprauatio est, ista
 ed. Elmen- SIDONIVS APOLLINARIS, Postes chrysolithi fuluus diffulgurat
 horst. ardor, Myrrhina sardonices, amethystus Iherus, iaspis Indus, chal-
 ad Rosin. cidicus Scythicus, beryllus, acathes, Attollunt duplices argenti cardine
 L. V, cap. valuas. In hac Ouidii imitatione τὸ murrina vnitatis numero cum
 30. Sardonyche est coniungendum, quae murrina vel murrea sic dici-
 Ant. Con- tur, quemadmodum murreus onyx apud Propertium. Namque
 vii. Li. III. coloribus fere murrinae spectanda est Sardonyx. Haec adhuc ex
 c. 12. emendatissimis, quantum licuit, exemplis enotauimus. Tam recen-
 Orig. Li. tiorum testimonia, praeterquam Cardani et Scaligeri maioris, no-
 XVI, cap. minatim producere, cum longum esset, tum quoque, quia pa-
 12. rum inest auctoritatis, et in re dissensus, inutile; postremo, quod
 Carmine monu-
 XI. Epithal. rum inest auctoritatis, et in re dissensus, inutile; postremo, quod
 Ruric. et
 Iber. v. 20.

monumenta eorum in multorum sunt manibus, superuacuum.

HIER. CARDANVS de Subtilitate Libro V.

Sunt autem myrrhina ea quae hodie vocantur Porcellanae, dicente pag. 119.
Plinio: (leguntur verba Plinii, quae supra percensuimus) *Ergo quis* sec. editio-
non videt figulina haec esse, (ex his quidem verbis, o bone, nemo nem pri-
videt eorum, qui Latine sciunt, Plinium que legunt cum cura) et eius mam No-
generis, quod ut dixi hodie Porcellanas solemus appellare: constant rib. ap. Pe-
enim et hae ex succo quodam sub terra densato: (non constant. 1550. treium
Olim id falso de Sinicis creditum: hodie operis experimento, et Si- supra num.
nas adeuntium testimoniis, alia omnia sunt reperta. Aiunt, non esse 41. ad 43.
succum, sed terram aut limi genus, quem non defossum densari,
sed purgari, atque aquis elui macerari que oporteat. Ista quidem
nostris hominibus, etsi ignorent artificii summam, quae paucorum
conscientia tenetur, satis adprobata sunt et spectata) et ex Oriente
vehuntur. (tanquam si parum intersit, inter Parthienem, aut Carmaniam,
et Seres ultimos.) At nostra pallidiora sunt, (prae veterum videlicet,
quae credit fuisse, porcelanis) et odore carent, et quae ex his etiam
translucent magis probantur, foliis que (foliorum, et velut florum pictu-
ram, et inambulantium miras species, et draconum quosdam grillos, in-
tellegit: aut emendatissima non vidit, sed vulgaria vasa, in quibus,
praeter enormes frondium atque herbarum flexus, picturae barba-
ricae nihil inest. Ea res, lepidius scitius que a veteribus tractata,
dicitur, fogliatura antiquaria grotescha) ac imaginibus placent: nul-
lum que purpurae vestigium, quae omnia videntur ab antiqua myrrhi-
na (parum Latine. debebat, ab antiqua murra. Murrina singulari nu-
mero non dicitur) dissidere, verum temporum varietas, et opificium,
tum usus, hoc pepererunt. Nam pretium fecit copiam, dum multitu-
dinem augere student, cum vero materia deesset nobilior, aliam suppo-
suerunt: unde excogitata pictura resarciendae vilitatis causa, ita ho-
nos ac synceritas vasis decessit. Aut enim vilior materia, aut non ea-
dem, vel omnino impurior, aut non adeo elaborata, aut vasa ipsa ante
tempus eruta, (ex eo errore, quod putauerant, vasa formata sub
terram denuo condi, et longo tempore sepulta teneri, antequam ab-
solui in eis opus posset) ob lucri cupiditatem, morae impatientibus.
utunque res se habeat, et pretium (quo pacto? sic diuersum: sic
dimi-

diminutum?) et locus (adeo distante plaga?) et materia, et modus quo sunt, eadem esse docet haec myrrhinis. nec tamen minus est superbum his coenare, quam auratis, atque ex argento vasis. Haec Cardanus, et postrema quidem recte. Namque ad argentea atque inaurata vasa pretium porcelanorum accedit: ad aurea non accedit. Verum, cum haec scripsisset editione operis prima, ista, quae sequuntur, deinde adiecit in repetita, quae audit, ab ipso auctore recognita atque perfecta, post verba, eadem esse docet haec myrrhinis. Nunc longo Indiae tractu, inquit, fiunt, maxime apud Chinam, hinc olim Seres, ut alibi dictum est. Fieri dicuntur ex conchyliorum atque ouorum corticibus, sepeliunturque constanti fama (sed utrumque tamen e rumoribus falsis) in LXXX vel C. annos, quasi haereditatum loco. Inde eruta obducuntur vitro ne combibant. Succum autem quibus cortices excipiuntur non satis noti sunt. Pinguntur etiam antequam vitrum superaddatur. Incertum est an excoquantur, ob nitorem ac duritiem. Maiora in pretio sunt, sed multum ab antiquis degenerant. Et quamvis ita sit, non tamen minus est superbum, quae sequuntur, ut ante expressa sunt.

IVL. C. SCALIGER de Subtil. ad Card.

Exercitatio XCII.

de Murrhinis, Porcellanis, Maiolicis.

De Myrrhinis ita sentio: Ea fuisse, quae nunc dicuntur Porcellanae. Haec cum tu quoque scriberes: duae tamen obiectiones extorquere tibi hanc sententiam visae sunt. Primum, quod non doces vel materiae, vel operis rationem: deinde, quod trepidas. Quippe confugis ad excusationes quasdam, minus sane dignas tanto viro. Nam cum Plinii seculum viliora putaret ea, quae translucere: visa sunt nostra tibi, quia translucent, ex materia esse viliori, ac fortasse supposititia. Itemque artem propterea defecisse. Mihi vero longe alia sententia est. Multo sane hoc ipso, quod tu damnas, excellentiora, atque commendatiora. Quis enim non plurimi fecerit eiusmodi operam: quae suapte natura non translucentem materiam, ex opaca pellucidam fecerit? (Istud enimvero parum firmum est. Potest id, quod non translucet, pellucido esse perfectius, et corrumpi, dum pellucidum redditur. Deinde multa sunt, quae radios lucis non transmittant

G

spissa:

Lugduni
ap. Rouill.
1559. octo-
nis, p. 188,
189.

pag. 327.
sec. edit.
Wechel.
1601.
sup. a num.
44. ad 47.

spissa: transluceant eadem, si extenuentur. Vt adeo nullo negotio aliqua ex opacis pellucida fiant.) Quare pugnemus, Cardane, pro seculi nostri artibus, atque ingeniis, quorum industria tum materia purior effecta sit, tum ostendat artificem praestantiorum. Quemadmodum vero fiant, atque unde importentur, si scripsero, spero iis, qui haec ignorant, atque ociosi fruuntur alienis laboribus, non ingratam rem facturum: praesertim cum historia haec haud vulgaris sit, et cui multa miracula attribuantur. Principio picturae, quae vix apparent, si luci obieceris, emergent visui luculenter: aciem spatia reliqua transmittent. (Hoc quid sit, experiundo non facile intellegas.) Deinde quantum insula intus occuparint, tantum calefieri: vicinas partes non calefieri. Haec scimus nos, cum haud paucas extare comperissemus adhuc inter miseras reliquias veteris ruinae Scaligerorum. Quare tertiam quoque vim experti sumus unius fragmenta nacti, ex duobus collis frustulis saepe ignem excussimus nostra manu. Quartum addemus ex superstitione atque impostura mercatorum. Negant veneno posse infici: disrumpi enim. Fiunt hunc ad modum. Ouorum putamina, et marinorum conchas umbilicorum (Porcellanae species horum sunt, unde et nomen) in tenuissimum redigunt pollinem, quem aqua subactum vasorum facie informant: subiusque terram condunt. Centesimo anno pro perfecto effodiunt, ac venale opus habent. Quod eorum vitae superest, haeredi testamento transcribunt. Quotannis conficiunt, atque infodiunt, referuntque tempora in commentarios, ex quibus eruunt maturatione. Ex provincia China optima aduehuntur. Alii putant: non vasum, sed materiae condi massam. Qua extracta consiant vasa. Horum precia cum et opes, et patientiam, postremo etiam fidem excederent, nouo ingenio tam belle imitati sunt in insulis Maioricis: ut saepe difficile iudicatu sit, utra vera, utraue adulterina. Profecto nec forma, nec specie, nec nitore cedunt: aliquando etiam superant elegantia. In Italia nunc audio tam perfecta venire, ut cuius Cassitero, quod ibi vocatur Peltrum, anteferebantur. (Non est haec magna Fauentinorum laus, si stanno praeferebantur. Fuit ista superiorum in Italia saeculorum simplicitas, ut stanno quoque laudarent. Ille munditiarum intellegens praedicator Bocatius dat suis conuiuiis i bicchieri, nisi fallor, di peltro: dicit enim subinde, che pareano d'ariento.) Ea corrupta una littera, a Balearibus, ubi dicuntur excellentissima fieri, Maiolica nominantur.

ACVTISS.
talia nescio a
quo ad oram
libri insulse
inculcata.

Balearides di-
cturus erat,
quarum vna
Maior, siue
Maiorica,
non omnes
hoc nomine
dicuntur.

ANNO-

ANNOTATIO SEROTINA
SVPER NIC. GVIBERTO

Si candide nobiscum egit, quod puto, Gretserus: est scilicet Guiberto fatale, sero venire. Nam tandem, cum ista superiora absoluta essent, ac paene publicata, adfertur ad me exemplum libri adhuc desiderati, repertum in hac vrbe, in bibliotheca munde docte que instructa viri amplissimi, ac merito suo celebrati, tum collegae amicissimi. Quo grato officio vt, quemadmodum possumus, perfruemur: cupide perlectum sine cunctatione libellum, vt inscriptus est, vt conceptus, velut sententiae in rem nostram succo expresso, tibi, quicumque haec legis, dabo. Talis autem eius titulus, quem, nihil emendando, vt etiam alia, cum puluisculo transferamus. *Aspertio de Murrbinis, siue de iis quae murrhino nomine exprimuntur, aduersus quosdam, de iis minus recte differentes. Opusculum ad multiplicem rerum cognitionem profuturum: in quo multa noua memorabilia cognitu iucunda, simul et cuiusuis facultatis studiosis vtilia, de Myrrha, potionibus, vnguentis et vasis murrbinis, potione vini myrrhati, nec non et aceti Christo Saluatori nostro porrecta, ac aliis non paucis reconditis adferuntur: plurium errores deteguntur, multa scriptorum loca, vel corrupta restituantur, vel obscura declarantur. Nicolao Guiberto Lotharingo, Doctore medico, Auctore. Francofurti apud heredes Andreae Wecheli, Claudium Marnium, et Ioannem Aubrium. anno MDXCVII. octonis chartae minoris, numeris paginarum excurrentibus ad 91.* Videmus, non fuisse peccatum in eo, quod supra num. 76. e bibliotheca Telleriana notatum fuerat: sed iudicio istud expressum esse. Namque Murrina Guibertus in tituli inscriptione insolentius dixit, non vasa modo, sed quaecunque tracto a myrrha, vel a myro, Graecis vocabulis, myrrhata, aut myrrinae potiones; vel a murra, Latino verbo, murrina aut murrea dicerentur. Vt natam ex opinione Mercati copiosam Baronii super his rebus disputationem funditus euerteret, non de vasis modo, sed de eis omnibus, quae ille myrrhae nomine tetigerat, dicendum sibi esse, quemadmodum Gretserus quoque, putauit. Hic ideo libellus non tam scriptus est contra Cardanum et Scaligeros, quod suspicatus haud iniuria fueram supra num. 77, quam aduersus Baronium et Mercatum: nec

tam de murrinis, quam de myrrha, et quae ab hoc vnguento dicta sunt, aut putantur. Isto igitur libro inspecto demum constitit, me esse primum, qui hoc de murrinis vasis argumentum sigillatim tractem. Non contemnenda viri eruditio, atque usus his in rebus, et in lapidibus cognoscendis, multus: sed animus fere et stilus in asserenda sententia concitator in aduersarios distringitur, quam quaestionis in ancipiti obscurae simplicitas postulabat. Scribendi quoque ut maiorem adhibuisset curam in aliquot huius libelli locis, optares. Occasionem argumenti tractandi memorat in dedicatoria epistola ad Ioh. Porcelletum a Malliana, quae scripta est Tulli in Lotharingia, a. 1597. Exhibitum ei Romae ante annos VIII Baronii opus fuerat: in quo errores quosdam super myrrha, myrrhata potione, et vasis murrinis, cum animaduertisset, et sermonibus tulisset, enotatos in commentariolo transmisit Baronio roganti: atque haec ipsa, cum postremo Annalium tomo confutanda sibi sumisset ille, hac Assertionem Guibertus vindicare aggressus est. Inuidiam ipsi fecerat rerum sacrarum scriptor, quod Ge. Agricolae sententiam defendisset: tanquam si esset iniurium, transalpinum hominem, transalpini sententiam secutum, videre aliquid prae Italis velle. Non haec frustra annotamus. Nam sane illa saeculi illius praeclari lumina maligna ubique Agricolae deprehenduntur, per quem ferme vnum illustra illis cum terrae viscera, tum pondera et mensurae veterum, patuerunt. Odi ego vero ista nationum studia. Doctrinae ciues ac sapientiae communis, non siluarum et montium, studiosi omnes sumus. Municeps esto noster, quisquis sapit. Post dedicatariam epistolam publicantur Guiberti ad Frontonem Ducaeum, et Ducaeum ad Guibertum, super hoc libello, quem auctor perlegendum ipsi ante editionem miserat, litterae binae atque epigrammata duo aliorum tantum non inepta. Sequuntur capita libri, quorum titulos enotatos dabimus. Cap. I. *Myrrham veterum esse lachrymam sui generis a Beniui- no longe diuersam, quam recentiores myrrham vocant, ab ea veterum non differre. Beniuium vocat, quod et Benzui, et Benzoinum, et Asa dulcis, vulgo.* Cap. II. pag. n. 10. *De variis potionum generibus, quae myrrhina appellatione exprimuntur, nullum vini vel potionis genus apud priscos, siue Graecos, siue Romanos, extitisse, praesertim ad mensas translatum, quod a myrrha arboris lachryma appellaretur. Myrrhinam, siue myrinam potionem, et myrrhatum vinum,*
in

in vniuersum potius, vt medicata, et vnguentis mixta, intellegi debere censet, quam sigillatim ea, quae myrrha arboris lacryma condita essent. Cap. III, p. 24. De vino myrrhato Christo Saluatori nostro exhibito secundum Marcum, an ab illo felle mixto, de quo Matthaeus, differat nec ne. Quid tandem et quale fuerit, vbi, quando, quomodo, et a quibus, et qua de causa fuerit porrectum, contra quam scripserit Baronius, ac senserint plerique alii piissimi viri. Cap. IIII. p. 41. De Aceto domino nostro Iesu Christo, in cruce pendenti oblato secundum Euangelistas, et quomodo, a quibus, et qua de causa fuerit illi porrectum. Cap. V, p. 51. De vasis murrhinis, quid, vnde, quo pacto, et quando Romam fuerint primum aduecta. Repetit Plinii verba: deinde, Ex illis, inquit, clare apparet, vasa murrhina ex materia constituisse lapidea, pretiosa, ac eiusdem fere generis et naturae cum crystallo, et non secus quam crystallina vasa sculptura et coelatura efformari, cetera. Cap. VI, p. 53. Refutatio opinionis eorum, qui Plinii verbis non bene perceptis, vel intellectis, vasa murrhina fictilia pronunciarunt. Haec in Cardanum et Scaligerum directa partim cum eis consentiunt, quae Greserus inuenit: partim ex vsu, quem in rebus talibus habuit Guibertus, depromta, neque contemnenda sunt. Ad Propertii versiculum de Murreis e focus Parthorum, non vera ait intellegi murrina, sed fictilia verorumque aemula, conflata, ex versicolore materia vitrea, et in fornacibus vitriariorum cocta. Non haec modo cum nostris cogitatis plane consentiunt: verum ea quoque, quae super maioricis memoranda, et hoc loco repetenda, ibidem tradidit. Nostro seculo, inquit, ob eandem (pretii maioris) causam, noua ratione artifices imitari coeperunt Porcellanea vasa, in Valentinis et maioricis fornacibus figulinis primum, vnde maiorica ab Italis denominata, deinde in Faentinis, et aliis plurimis totius orbis, vasis ex argilla opere figulino elaboratis, incrustatione quadam albissima intinctis (de ea nos supra n. 132. nonnihil dubitanter edideramus) deinde in fornacem positis, quoad nitorem et laeuorem vitri acciperent. Quae quidem vasa porcellanea vera ex Chinae forte Sinarum regionibus ad nos aduecta, Magni Hetruriae duces huiusmodi artificii plurimum delectati, ex eorum domestica traditione, nobili quodam artificio sibi peculiariter reseruato, mihi tamen non incognito, tam belle norunt aemulari, vt vix aliquod discrimen deprehendi possit, et a paucis iudicari vera vera, veraue fictitia et aemula: nec enim forma, nec spe-

cie, nec materia, nec incrustatione, nec picturis, nec laeuore, nec nitore, denique nec elegantia cedunt. Atque ista quidem peculiaria consentiunt aliquo pacto cum his, quae supra num. 130. notauimus in Scaligeri maioris verbis. Sunt autem talia, ut aut Guibertus in his Hetruscis fictilibus describendis Magno Hetruviae duci, ad quem librum de his rebus perscripserat, gratificatus videatur: aut ut oporteat nos, in re adeo vetere et obscura, eorum operis Hetruscorum in museis reliquias reperisse nullas. Quae enim hodie Maioricorum et Faentinorum nomine dantur, ea non habent cum Sinicis similitudinem indiscretam. Ibidem vana esse monstrat, quae Scaliger de porcelanorum opere tradiderat. Cap. VII, p. 60. *Refutatio iudicii Hieronymi Cardani, ac Iulii Caesaris Scaligeri, et aliorum, qui vasa murrhina antiquorum, esse vasa, nostro saeculo porcellanea vocata, pronunciarunt.* Ibi inter alia secundum Scaligerum etiam Hier. Mercurialem, libro de venenis, hac in re fatetur errasse. De odore murrinorum, si verus infuerit, dubitat. Cap. VIII, pag. 62. *Confutatur denuo illustrissimi Baronii iudicium, asserentis vasa murrhina olim fuisse ex myrrha sua, hoc est ex nostro Beniuno confecta.* In fine huius capituli habetur singularis etymologia murrinorum, quae subnotanda est ad ea, quae memorantur supra num. 94. *Fieri potest, inquit, quod ipsi Romani (sic ille: non, ut Romani. et hoc pacto rō quod subinde collocauit: ut ut alioqui non emendate satis operae Aubrii libellum eum exscripserint) murrinorum vasorum appellationem deduxerint ab ipso murrhino vino, ut dictum est, pretiosissimo. ob eam fortasse causam, quod in dictis vasis murrhinis pretiosissimis, tale vinum pretiosissimum potissimum bibi soleret.* Cap. IX, p. 67. *Confutatio opinionis Petri Bellonii asserentis, murrhina vasa ex concharum genere fuisse confecta.* Cap. X, p. 68. *Quid reuera fuerit materia, ex qua vasa murrhina antiquitus elaborata fuerint.* Ibi Ge. Agricola laudat, virum incomparabilis doctrinae ac fossilium perscrutatore: dein concludit, murrina olim facta e sardoniche gemma, seu potius ex corneola alba, zonis verficoloribus varia: onychina, e Calcedonio nostrorum hominum, Cassidoine Gallis; quod achatae fere genus est, paullo, quam reliqua, purius: atque illum veteribus onychitidis nomine, et onychis interdum, et lapidis onychini, cognitum fuisse. In ea classe censet etiam onychem, mea sententia, veram, quae et *Gemmahuia*, et *Cameo*: mox achatē illum, in Germaniā ad Rhe-

Rhenum aliisque locis reperiendum, lacteo feri vel aceti colore puriorem, quem Calcedonium vulgo vocant, quemadmodum alium quoque achatem purum, vniusque coloris, ex oriente petendum, duriorem nostro: deinde onycha marmor. Qua de re quidem puto iure Guibertum reprehensum esse a Salmasio, in Exercitationibus Plinianis, quanquam minore invidia debebat in errore non magno, quod supra diximus, num. 82: neque video, qua re sit deceptus vir adeo peritus, ut misceret vno sub nomine lapidum genera tria, duritiae modo, per quam maxime distare lapides auctoritate, pretio et vocabulis aequum est, trifariam diuersa. Scilicet onyx gemma veterum, et Cameo, et achates purissimus, ex oriente petendus, qui Calcedonius vulgo dicitur, onychis fere illius pars, non cedunt, quantum scio, nisi adamanti: noster Calcedonius nothus, siue achates Rhenanus et Boiemicus, quemadmodum alii silices, excuari non magno negotio Smiridi lapide, ni fallor, potest, et est eius apud nos minime rarus in vasculis, in paruis acerris, nugis in aliis, vsus. Iam onyx marmor, onychitis, alabastrorum lapides omnes, non modo silicum genere vniuerso longe, verum etiam marmoribus multis, molliora, celte ac harenis, cotibusque quibuscumque, quantum in opere non perspecto conicere possum, ex facili tractantur. Ex eadem opinione onychitidem gemmam facit: quae est potius lapis: neque erat reprehendendus Agricola, quod alabastritae propiorem eam haberet, quam gemmis. De reliquis supra, cum Gretseri sententiam considerarem et Salmasii, velut aliud agendo, quod satis sit, dictum est et praeiudicatum. Cap. XI, p. 84. *Artem scalpendi et caelandi in gemmis et lapidibus etiam durioribus, et ex iis cauandi vasa et pocula non esse recens inuentum, sed longe antiquius quam existimauerit Illustrissimus Baronius.* Caelandi vocabulum in gemmario et lapidum sculpendorum opere locum non habere, Salmasius animaduertit: quod prope verum esse puto. Ceterum ea hic recte et ordine adstruit Guibertus, de quibus nemo dubitare hodie, nisi antiquitatis omnis inconsultus, potest. Ut pauca his annotatis addamus etiam de auctore, quae ipse vitae suae hoc libello, tanquam tabula suspensa, prodidit: Nic. Guibertus, artem medicam professus, in Italia diu multumque versatus, Alexandri Farnesii Purpurati in officio amicus fuerat. Rerum praeterea veterum et historiae naturalis studiosus, artiumque non imperitus, domicilium, cum ea scriberet, habuit Tul-

li Leucorum, natus in Lotharingia diui Nicolai Fano. Libros a se affectos, et partim perscriptos, sed, quantum scio, nondum editos, memorat his titulis. *Flagellum astrologorum*: (pag. 30. 3. b.) *de Lapidibus*: (p. 78.) de fasilibus, aut de porcelanis, in hoc enim, quo vocabulo librum inscripserit, non edit. (p. 56) Et haec de Guiberto, sero, sed non inutiliter fortassis. Si qua in superioribus per festinationem operarum peccata extiterint, veluti initio, v. 5. in *supellestilis* τὸ p male duplicatum: pag. 4, versu ultimo, *nostram*: pag. 9, v. 10 *murrea*, pro, *murrina*: pag. 10, v. 30, *ὕαλῆς*, pro, *ὕαλῆ*, demto sigmate: mox in *onychitidis* vocabulo bis aut ter, veluti pag. 21, pag. 25, a scripto aberratum: alia talia, et fortassis leuiora, quae oculorum subinde aciem effugiunt et curae modum: ignosces facile, et corriges. Iterum vale.

* * *

QVAESTIONIS PROPOSITAE
DEFENSORI SAXIO
S. D
CHRISTIVS

Saepe ego dicere, ut meministi, soleo, de causis pereuntium non litterarum modo, verum aliarum quoque artium bonarum, honestaeque et verae rationis omnis, qua regi mores ac vita nostrorum hominum debebant. Non id fatale esse, neque quodam fidere aut vicibus rerum fieri, quando, ut belle ait Valerius, poscunt sua tempora Graii: sed culpa eorum, quibus instituenda moderandaque vulgo permittitur adolescentia novorum civium: et quia, cum aliis multis rebus, via omnis et ratio periit, qua in educendis ad virtutem liberis veteres utebantur. Sat scio, eius rei nonnihil fuisse sapienter animadversum, et cum sacris restitutum integrioribus, anteducetos annos: sed superiore maxime saeculo denuo interisse, et vix aliquem non abiiciendae educationis colorem reliquum fecisse, in quibusdam finitimis populis, in paucis Germaniae urbibus, et tenuissimum quidem in illis, quae quandam artium universitatem magnis apertis litterarum ludis profitentur, atque quas ideo oportebat eius rei curam habere singularem. Id non eo pertinere dico, ut multos litteras multas rarasque in his ludis promiscue discere negemus: discunt enim sane, et acutiores inde atque ad nocendum paratiores recedunt: sed ut primam pueritiae institutionem, et bonam mentem, et mores vitae necessarios, neque disci ibi satis, neque doceri, demonstramus. Quam vanae autem, quam nihili sunt litterae, nisi bona eis mens et mores instruuntur? Etiam atque etiam vide, o bone, vox est Epicteti mei, (qui enim non meum dicam, quem toties praelectionibus meis enarraui) quale in vas haec omnia infundas! nisi enim purum sit vas, quodcumque infuderis acefcet. Nimirum facillimum est, pleniorum aliquem argutiarum, ex variis artibus quae depro-
muntur,

muntur, dimittere: sed meliorem e disciplina virum; istud vero longe difficillimum. Non hoc temere, ex quadam velut sensus proprii abundantia, et morbo, et Φιλονεμῶ, tanquam nonnullus controuersiae color, declamatur: sed longo usu, ac meditatione, et historiarum omnium ex fide deprehensum, exemplis declarari multis potest: periisse rationem doctrinae. Id si est verum, ut est sane, ego ne experientis viri officium facio, dum tot saepe aliis auctor sum, tibi que aliquoties, praestantissime Saxi, fui, ut in re perditā, ac paene desperatā, operam insumeres non profaturam? Scilicet, quae honesta sunt et recta, etiamsi sint inutilia tibi, incognita, spreta, ingrata illis, quibus facias: tamen ea facere virum bonum oportet. Si praeclare res gerendo conscientiam dei hominum que omnium fugeremus: si nulla esset merces speranda saltem ab eo, qui animos mortalium vnus perspicit: tamen illa faceremus. Quamobrem recte atque ordine tu quidem, mi Saxi, ingenia non contemnenda litteris bonis que artibus ut institueres, adhuc dedisti operam: ea que in re sub oculis meis versatus: auctoritatem secutus: doctrinam amplexus: et iam nunc ad aliud huius honestae professionis munus te conduci atque euocari passus es. Honestē item, ut ante abitum aliquam velut publicam tirocinii tui tot annis tolerati fidem, in hac florentissima academia, relinqueres, ad publicum cum eruditis colloquium, privatis toties tentatus, propediem accedes, et hanc nobilissimam super re difficili quaestionem, delectus a me defensor, vindicabis. Tot e sermonibus super omni doctrina meis, quam parcus sim laudator et infrequens, nosti: atque ideo non aegre feres, si paucis verbis hanc tibi mentem, hoc futurum munus, gratulor, diuini que numinis providentiam exoro, velit, iubeat, haec bona tibi, et quae ex his nascuntur, esse perpetua. Vale. Lipsiae d. I. Maii a C. N. clb lccc XXXXIII.

COLVM NIVARIVM

quod constat Sinu, cum Cyatho imposito. Sinus, sine basi, sextantulis: Cyathus quadrantem altus cum semuncia. Vterque cum basi atque insertione semissem implet. Extrema partium notata sunt elementis d. e. In cyathi fundo nuci pineae species sculpta est, ad colivsum.

VRCEOLVS MINISTRATORIVS ^{ad pag. 104.}

altus decuncem pedis antiqui: basi sextantali; calice, quem et ventrem appellant, quadrantis cum semuncia: collo ad operculum rursus sextantali, si addas sextulas fere III: operculo vnicice I et sextularum admodum V. Confinia partium litterulis a. b. c. signumimus.

Vestigia vnciar V diminuta
infr. rat. dimid. P. A.

